



O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊАТИ

Haftalik gazeta 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan

www.uzas.uz

2018-yil 30-noyabr №49 (4499)

Ўзбекистон Республикаси Президентининг ҚАРОРИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА МИЛЛИЙ МАДАНИЯТНИ ЯНАДА РИВОЖЛАНТИРИШ КОНЦЕПЦИЯСИНИ ТАСДИҚЛАШ ТЎҒРИСИДА

Кейинги йилларда мамлакатимизда ҳалқимизнинг маънавий-маърифий савиясини юксалтириш, маданият ва санъат муассасаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, соҳа вакиллари қўллаб-қувватлаш бўйича комплекс чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Хусусан, Ўзбекистон ижодкорларини қўллаб-қувватлаш "Илҳом" жамоат фонди, Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги ҳузурида Маданият ва санъатни ривожлантириш жамғармаси, Ўзбекистон композиторлари ва бастакорлари уюшмаси, Ўзбекистон давлат филармонияси, Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институтининг Фарғона минтақавий филиали ташкил этилди.

Ўзбек мунотоз ва фольклор санъатининг ноёб намуналарини, ўзига хос ижро мактаблари ва аъёнларини асраб-авайлаш ва ривожлантириш тизимини яратилди. Ўзбек миллий мақом санъати маркази ва музейи ташкил этилди. Ҳар икки йилда бир марта Халқаро мақом санъати анжумани ҳамда Халқаро бахшичилик санъати фестивалининг ўтказилиши ноёб меросимизнинг нуфузини жаҳон миқёсида ошириш йўлида муҳим амалий қадам бўлди.

Айни пайтда миллий маданиятни янада ривожлантиришга тўққонлик қилаётган бир қатор тизимли камчиликлар мавжуд. Жумладан:

Биринчидан, маданият соҳасидаги муносабатларни тартибга солиш, маданият ва санъат муассасалари, ижодий уюшма ва бирлашмаларнинг ҳуқуқий мақоми, ижодкорларнинг ижтимоий ҳимоя қилишга қаратилган ягона ҳуқуқий база яратилмаган;

Иккинчидан, ёш ижодкорларга таълим-тарбия бериш, юқори малакали кадрлар тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш борасида пухта тизим яратилмагани маданият соҳасида ягона давлат сиёсатини самарали олиб бориш, аҳолининг ўсиб бораётган маданий эҳтиёжларини қондириш ва маданий хизматлар сифатини кескин ошириш имконини бермапти;

Учинчидан, аксарият маданият ва санъат муассасаларининг моддий-техник базаси замона талаблари ва халқаро стандартларга мос келмайди, бу эса уларнинг тўлақонли фаолият кўрсатиши учун имкон бермапти;

Тўртинчидан, замонавий медиа маконда миллий маданиятимиз муносиб ўрин эгалламагани, соҳага ахборот-коммуникация технологиялари тўлиқ жорий этилмагани соҳани кенг тарғиб ва тарғиб этиш, халқаро маданий жараёнларга талаб даражасида интеграция қилишга йўл бермапти;

Бешинчидан, маданият ва санъат соҳасидаги нуфузли халқаро фестивал ва танловларда ижодкорларимизнинг иштирокини изчил таъминлаш ва уларнинг сара асарларини намойиш этиш, миллий ижодий маҳсулотларни экспорт қилишнинг самарали тизими яратилмагани, хорижий ташкилотлар билан ҳамкорлик етарлича йўлга қўйилмагани ҳам соҳа ривожига тўққонлик қилмоқда.

Халқимизнинг асрлар давомида шаклланиб юксак маънавий қадриятлари ва маънавий меросини асраб-авайлаш ҳамда жаҳон маданияти билан уйғун ҳолда ривожлантириш, миллий маданиятни кенг тарғиб этиш, унинг халқаро маданий маконда тутган ўрни ва мавқеини янада мустаҳкамлаш мақсадида:

1. Қуйидагилар:

Ўзбекистон Республикасида миллий маданиятни янада ривожлантириш концепцияси (кейинги ўринларда Концепция деб юритилади) 1-иловага;

2019 – 2020 йилларда Ўзбекистон Республикасида миллий маданиятни янада ривожлантириш концепциясини амалга ошириш бўйича "Йўл харитаси" (кейинги ўринларда – "Йўл харитаси") 2-иловага мувофиқ;

2019 – 2020 йилларда Ўзбекистон Республикасида миллий маданиятни янада ривожлантириш концепциясини Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳрида амалга ошириш бўйича чора-тадбирлар дастурлари (кейинги ўринларда – Чора-тадбирлар дастурлари) 2.1–2.14-иловаларига мувофиқ тасдиқлансин.

Белгилансинки, 2021 йил ва ундан кейинги йиллар учун Концепцияни амалга ошириш бўйича "Йўл харитаси" ва Чора-тадбирлар дастурлари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланади.

2. Концепциянинг асосий вазифалари эътиб қуйидагилар белгилансин:

маданият соҳасига оид норматив-ҳуқуқий базани, ушбу соҳадаги институционал тизимни ва маданият муассасалари фаолиятини янада такомиллаштириш;

тарихий ва маданий меросимизни сақлаш ҳамда уни ёш авлод тарбиясида кенг қўллаш; миллий ва умуминсоний қадриятларни ёшларимиз онгига синдириш, этник маданий аъёнларини асраб-авайлаш ва шу асосда халқ ижодиётини қўллаб-қувватлаш;

аҳоли, жумладан, ёшларнинг ижодий салоҳиятини рўёбга чиқариш учун зарур шарт-шароитларни яратиш ва кенгайтириш;

маданият соҳасига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш, маданиятни янада кенг тарғиб ва тарғиб этишда инновацион ғоялар ва технологиялардан самарали фойдаланиш;

фуқароларнинг, жумладан, ногиронлиги бўлган шахсларнинг маданий ҳаётда фаол иштирок этиши ва маданий хизматлардан фойдаланишда ижтимоий тенглигини таъминлаш;

маданий соҳада ўзаро самарали халқаро муносабатларни ташкил этиш ва ривожлантириш, миллий маданиятга жаҳон маданиятининг ажралмас қисми сифатида қараш, бу борада тенг ҳуқуқлилик ва инсон ҳуқуқларини ҳурмат қилишга алоҳида эътибор қаратиш;

қабул қилинаётган иқтисодий, ижтимоий ва маданият соҳасига оид қарорларнинг ушбу соҳадаги ягона давлат сиёсатига мослигини таъминлаш;

маданият ва санъат муассасаларининг тўлақонли фаолият кўрсатишини таъминлаш, уларнинг моддий ресурс базасини янада мустаҳкамлаш, объектларни сақлаш ҳамда муҳофаза қилишда жамоатчилик назоратини йўлга қўйиш.

3. Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳрида фаолият кўрсатаётган маданият ва аҳоли дам олиш марказлари негизда маданий марказлари ташкил этилсин.

Қуйидагилар маданият марказларининг асосий вазифалари эътиб белгилансин:

аҳолига маданий хизмат кўрсатиш сифатини яхшилаш, уларнинг маданий эҳтиёжларини қондириш ва бўш вақтларининг мазмунли ўтишини таъминлаш, ижодий жамоаларнинг миллий қадрият, урф-одат ва аъёнларини ўзига хос маҳкамаси бўлиб қолмасдан, маданиятнинг шакллантириш;

халқ ижодиёти ва бадиий ҳаваскорлик санъатини сақлаб қолиш ва ривожлантириш, бадиий ва амалий ижодий жамоалар, ҳаваскорлик гуруҳларини ташкил этиш ва уларнинг фаолият юритиши учун қулай шарт-шароит яратиш ҳамда ижодий жараёни тизимли равишда бойитиб бориш;

болаларни тўғарақларга жалб этиш, хорижий тилларни ўрганиш ва "нутқ маданияти" бўйича курсларни ташкил этиш, халқ ижодиётининг барча жанр ва йўналишлари, ҳаваскорлик санъати ва номоддий маданий меросни кенг тарғиб қилиш ҳамда уларни асл ҳолига келажак авлодга етказиш;

► 2

КИТОБХОНЛИК ВА БУГУНГИ ЁШЛАР

Термиз давлат университетиди Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси, Ўзбекистон халқ шоири Сирожиддин Саййид билан адабий учрашув бўлиб ўтди.

Профессор-ўқитувчилар, талаба-ёшлар, адабиёт мухлислари иштирок этган тадбирда мамлакатимизда аҳоли, айниқса, ёшларнинг китоб мутолааси ва китобхонлик маданиятини юксалтириш, уларда Ватанга муҳаббат, миллий қадриятларимизга ҳурмат, фахр ифтихор туйғуларини юксалтиришга

Термиздаги учрашувлар

қаратилаётган эътибор ижодкорларни янги ғоя ва мақсадлар сари илҳомлантираётгани таъкидланди.

Юртимизда юз бераётган ўзгариш ва янгиланишлар бар-

ча соҳалар қаторида адабиёт ва санъатда ҳам ўз ифодасини топмоқда. Шоир ва ёзувчилар, ёш

ижодкорларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, китобларни бепоул чоп этиш, уй-жой ва бошқа ижтимоий муаммоларини ҳал қилиш, рағбатлантириш борасида кўрсатилаётган ғамхўрликлар бунга яққол мисолдир.

Тадбирда мамлакатимизда юз

бераётган янгиланган ва уларни акс эттиришда шоир-ёзувчиларнинг ўрни, бугунги адабий муҳит ҳақида атрофича фикр юритилди. Иштирокчиларни қизиқтирган саволларга жавоб қайтарилди.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси томонидан Термиз давлат университети ахборот-ресурс марказига ва бир гуруҳ талабаларга уч юздан ортиқ китоблар совға қилинди.

Холмўмин МАМАТРАЙИМОВ,
ЎЗА мухбири

ПАРВОЗИ ҒАЛАНД ҚУШАР

Сирдарё вилояти Янгйер педагогика коллежиди Ўзбекистон халқ шоири Халима Худойбердиева хотирасига бағишланган "Муқддас аёл" номли ижодий учрашув бўлиб ўтди. Тадбирда Ёзувчилар уюшмасининг вилоят бўлими ходимлари, ижодкорлар устоз шоиранинг ҳаёти ва ижоди ҳақида сўзлаб, унинг хотирасига бағишланган шеърларини ўқиди. "Халима опамамиз Сирдарёнинг яна бир азим дарёси эди, — деди кечалда сўз олган коллеж директори Дилфуза Умирова. — Ана шу сирли дарёнинг тиним билмас ирмоқлари бутун янада жўшқун, янада ғўзал. Бунинг учун Халима опага раҳмат, у кишининг инқилиб умри бардавом бўлсин".

"ЁШ КИТОБХОН" ТАНЛОВИ

Бухоро вилоят Ёшлар марказида "Ёш китобхон" республика танловининг худудий bosқичи қизғин ва ижодий руҳда ўтди. Иштирокчилар китобга бўлган қизиқиш ва меҳрларини кўрсатиб, билим ва кўникмаларини яна бир бор устозлар назаридан ўтказди. Танлов ғолибларига диплом ҳамда қимматбаҳо совғалар топширилди ва улар республика bosқичида иштирок этиш ҳуқуқини қўлга киритдилар.

Мушоира этади давом...

АЗИМ ДАРЁЛАРДАН БАҲРАМАНД БОҒЛАР



Умрини адабиётга бахшида этган, халқ меҳрини қозongan ва адабий мероси билан миллий адабиёт хазинасини бойитган улкан адибларни пурвиқор тоғларга, азим дарёларга қиёслаймиз. Адабиётимизнинг атоқли намояндаларидан бўлган Исҳоқхон тўра Ибрат, Ҳамид Олимжон, Зулфия, Ибройим Юсупов, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов ва Мухаммад Юсуфни ана шундай азим дарёлар деб атагимиз келад.

Мухтарам Президентимиз ташаббуси билан атоқли адибларимиз номида ижод мактаблари ташкил этилиши адабиётимиз келажиги йўлидаги муҳим қадам бўлди. Бу даргоҳларда таълим олаётган ўқувчиларнинг эртага азим дарёлар каби жўш уришига, осмонўпар тоғлар сингари ижодий юксалишига умид қиламиз.

Устозлар билан Ижод мактабларида маҳорат сабоқлари ўтар эканмиз, завқ-шавққа тўлган кўплаб ёш қаламкашларни кашф этдик ва улар қандай улуг ғоя меvasи эканлигини янада теярoқ аңгладик. Таълим жараёнида олган таассуротларимиз асосида "Бунда булбул китоб ўқийди" номли рисолати нашрга тайёрладик. Яқин кунларда ўқувчилар қўлига етиб борадиган ушбу китобга Ижод мактабларида ўқиётган иқтидорли ёшларнинг ижодидан ҳам намуналар киритилган. Улардан айримларини муҳтарам газетхонлар эътиборига ҳавола этишни ният қилдик.

Файрат МАЖИД,
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг ўринбосари

Исҳоқхон тўра Ибрат номидаги ижод мактаби

Нозима ҚОЗОҚЖОНОВА

Моҳидил ОЛИМОВА

Раҳиия

Бетакорим, ягона Ватан,
Онамдайин меҳрибон, суюқ.
Сен қалбимнинг жўшқин илҳоми,
Сунъичим, залворинг буюқ.

Истиқлолнинг куёши балқиди,
Орта қолди зулматли кунлар.
Ҳар бир ўзбек юракларида
Энди умид дарахти туллар.

Шу юрт учун фидо бу жоним,
Кипригимда асраيين уни.
Шодликларга, қувончга тўлсин,
Ўзбегимнинг ҳар битта кун.

Бетакорим, ягона Ватан,
Сени ўйлай, қуйлайин фақат.
Юртим бахту иқболи учун
Хизмат қилмоқ — олий саодат.

Дилшода ҲАКИМОВА

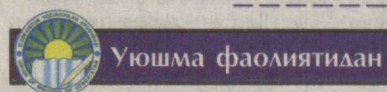
Она тилим

Кўҳна тарих қаъридан
Қулоқ тутсам бир замон
Бил деган садо берди,
Навий бу, бобожон:
"Жон болам, болаларим,
Озор чекар тилимиз.
Бўлибди минг-минг тилим.
Оғримасми дилингиз?
Тилин эъзоз этмаса,
Қадриятлар қадрсиз.
Қолмаса деб нотинчман,
Меҳрибонлар меҳрсиз.

Сўзларни бой берганча,
Қуноммасиз, қуймасиз.
Наҳот айрим сўзларнинг
Ўзбекчасини билмайсиз?
Қиёфангиз, қалбингиз,
Сизга ташвиш бермасми?
Ажлоднингиз тилида
Сўзласангиз бўлмасми?
Ўз уйига тилинган
Қушдай бўлинг беором.
Бу тарзда айрилмасиз,
Она тилидан тамом".

Шу садони тинглаб мен
Безовтаман, тинчим йўқ.
Лекин китоб бор экан
Тилимиздан қўнғим тўқ.
Ўзимиздай камтарин,
Ўзимиздай пурвиқор,
Қалбимиздай бойдан бон
Онажон тилимиз бор.
Мен ўн тилини ўрганаён,
Мен ўн тилини билайин.
Мазъно изласам тилсиз,
Эҳ, нима ҳам қилайин.
Ўзбек тили — бобо тил,
Худди чинорлар азим.
Илдизларин туттувчи.
Она халқимга таъзим.

► 3



АДАБИЙ КЕЧА

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Самарқанд вилоят бўлимида атоқли адиб Чингиз Айтматовнинг 90 йиллигига бағишланган адабий кеча бўлиб ўтди. Тадбирда Самарқанд давлат университети профессори Шавкат Ҳасанов атоқли адибнинг ижодий фаолияти ҳақида маъруза қилди. Шунингдек, устоз ижодкорлар ва «Садокат» ёш қаламкашлар тўғариги аъёлари ёзувчи асарларидан олган таассуротларини сўзлаб беришди. Тадбир сўнггида Чингиз Айтматов ҳаёти ва ижодида бағишланган ҳужжатли фильм намойиш этилди.

ПОРЛОҚ ХОТИРА

Ёзувчилар уюшмасида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, моҳир таржумон, адабиётшунос, таниқли шоир Матназар Абдулҳаким

таваллудининг 70 йиллигига бағишлаб "Қанча севсанг, шунча яшайсан фақат" деб номланган хотира кечаси бўлиб ўтди. Тадбирда Матназар Абдулҳаким қолдирган адабий ва илмий мерос миллий адабиётимиз хазинасига қўшилган катта бойлик экани таъкидланди.

ИЖОДИЙ МУЛОҚОТ

Термиз шаҳридаги "Ат-Термизий" кутубхонасида ўтказилган "Ўзбек-туркман адабий алоқалари" мавзусидаги давра суҳбатидида ижодкорлар, халқ таълими ходимлари ҳамда Термиз шаҳридаги мактабларнинг ижодкор ўқувчилари иштирок этишди. Тадбирни халқ таълими алоқиси Назоқат Алланазарова очиб, Ўзбек ва туркман халқлари, уларнинг бой адабий мероси ҳақида, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси Болта Ёриев эса туркман халқининг буюқ адиби Махтумқули, унинг ижод йўли ҳақида ёшларга сўзлаб беришди. Шунингдек, ижодкор ёшлар туркман адабиёти намояндалари ижодидан намуналар ўқиди. Тадбир якунида ёшларга бадиий китоблар совға қилинди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг ҚАРОРИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА МИЛЛИЙ МАДАНИЯТНИ ЯНАДА РИВОЖЛАНТИРИШ КОНЦЕПЦИЯСINI ТАСДИҚЛАШ ТЎҒРИСИДА

Бошланиши биринчи саҳифада.

адабиёт ҳамда санъат арбоблари ва профессионал ижодий гуруҳлар билан маънавий-маърифий, маданий-оммавий тадбирлар ташкил этиб, улар иштирокида аҳоли, хусусан, ёшлар билан бевосита бадиий учрашувлар ва давра суҳбатларини ўтказиш;

танловлар, халқ ижодиёти ва томоша санъатининг туман (шаҳар) миқёсидаги фестивалларини ўтказиш, иқтидорли ёшларни аниқлаш, ижодкор ёшларни қўллаб-қувватлаш; оммавий байрам, томоша ва халқ сайилларини ташкиллаштириш, ижтимоий-маданий соҳада юридик ва жисмоний шахслар билан тузилган шартномалар бўйича уларга пулли хизматларни кўрсатиш.

4. Қўйиладиганлар:

2019 – 2020 йилларда маданият марказлари фаолиятини янада ривожлантириш ва такомиллаштириш бўйича чора-тадбирлар дастури (кейинги ўринларда – Дастур) 3-иловага;

2019 – 2022 йилларда янги қуриладиган, реконструкция қилинадиган, капитал таъмирланадиган ва жихозланадиган маданият марказларининг манзилли рўйхати 4-иловага мувофиқ тасдиқлансин.

Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлигига зарур ҳолларда Инвестициялар бўйича давлат қўмитаси, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари, манфаатдор вазирликлар ва идоралар билан келишган ҳолда 2019 – 2022 йилларда янги қуриладиган, реконструкция қилинадиган, капитал таъмирланадиган ва жихозланадиган маданият марказларининг манзилли рўйхатига ўзгартириш киритиш ҳуқуқи берилсин.

5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси:

бир ой муддатда маданият марказлари фаолиятини, жумладан, маданият марказларини янги қуриш, реконструкция қилиш, капитал таъмирлаш ва жихозлаш ишларини ташкил этиш, шунингдек, самарасиз фаолият юритаётган маданият марказларини мақбуллаштириш тўғрисида Ҳукумат қарорини қабул қилсин;

2019 йилнинг 1 февралига қадар маданият марказлари тўғрисидаги низомни, шунингдек, маданият марказлари фаолияти самарадорлигини баҳолаш мезонлари ҳамда бадиий ва тўғрақ раҳбарларини уларнинг меҳнат фаолияти натижаси асосида рағбатлантириш тартибини тасдиқласин.

6. Қўйиладиганлар мазкур қарорда назарда тутилган чора-тадбирларни молиялаштириш манбалари этиб белгилансин:

Ўзбекистон Республикасининг ривожланиши

давлат дастури доирасида марказлаштирилган манбалар ҳамда республика бюджетли маблағлари;

Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги ҳузуридаги Маданият ва санъатни ривожлантириш жамғармаси маблағлари; имтиёзли хорижий кредитлар ва грантлар; жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳомийлик хайриялари;

қонун ҳужжатлари билан тақиқланмаган бошқа манбалар.

7. Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги, Ўзбекистон Бадиий академияси, "Ўзбекино" Миллий агентлиги, Ўзбекистон Ёзувчилар уюммаси, Ўзбекистон композиторлари ва бастакорлари уюммасининг "Маданият ва санъат фидокори" кўрак нишонини таъсис этиш тўғрисидаги таклифи розилик берилсин.

Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги манфаатдор вазирлик ва идоралар билан биргаликда икки ой муддатда "Маданият ва санъат фидокори" кўрак нишонини таъсис этиш тўғрисидаги Ҳукумат қарори лойиҳасини ишлаб чиқсин ва тасдиқлаш учун белгиланган тартибда Вазирлар Маҳкамасига киритсин.

8. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси 2019 йилнинг 1 июнига қадар, жумладан, қуйидагиларни назарда тутувчи ва тўғридан-тўғри амал қилувчи "Маданият тўғрисида"ги қонун лойиҳасини ишлаб чиқсин ва белгиланган тартибда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасига киритсин;

маданият соҳасида давлат сиёсатининг асосий тамойиллари ва йўналишлари, уларни амалга оширишда иштирок этувчи давлат органлари ва бошқа ташкилотларнинг ваколатлари;

маданият соҳасида фуқаролар, миллат ва элатларнинг ҳуқуқ ҳамда эркинликлари;

маданий объекتلари ташкил этиш, қайта ташкил этиш ва тугатиш тартиблари, шунингдек, уларни молиялаштириш ва бошқаришнинг ўзига хос хусусиятлари;

ижодий уюшма ва бирлашмаларнинг ҳуқуқий мақоми, маданият соҳасидаги ҳодимларнинг ижтимоий ҳимояси;

маданий аниқлашув, халқроқ ташкилот ва хорижий давлатлар билан ҳамкорлик, маданият объектлари ва санъат асарларини оммалаштириш.

9. Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлигининг "Халқ чолгулари ижрочилари", Мукаррама Турғунбоева номидаги "Миллий рақс ижрочилари" ва Юнус Ражабий номидаги "Ёш мақом ижрочилари" республика кўрик-танловларини аънавий равишда

ўтказиш тўғрисидаги таклифларига розилик берилсин.

Белгилансинки:

а) ушбу республика кўрик-танловлари: "Халқ чолгулари ижрочилари" кўрик-танлови икки йилда бир марта, дастлаб 2019 йилнинг июнь ойида;

Мукаррама Турғунбоева номидаги "Миллий рақс ижрочилари" кўрик-танлови икки йилда бир марта, дастлаб 2019 йилнинг октябрь ойида;

Юнус Ражабий номидаги "Ёш мақом ижрочилари" кўрик-танлови икки йилда бир марта, дастлаб 2020 йилнинг апрель ойида ўтказилди;

б) ушбу республика кўрик-танловлари ғолибларининг бир нафардан яққа ижрочилари тегишли йўналиши бўйича олий таълим муассасасининг бакалаврият босқичига қабул квотасига қўшимча давлат гранти асосида қабул қилинади.

Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги икки ой муддатда ушбу республика кўрик-танловларини ўтказиш тартибларини ишлаб чиқсин ва тасдиқлаш учун белгиланган тартибда Вазирлар Маҳкамасига киритсин.

10. Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлигининг ҳар йили 21-27 март кунлари "Театр томошалари ҳафталиги"ни ва унинг доирасида маданий-маърифий тадбирлар, жумладан, театр рассомларининг кўргазмалари, театр либослари ва декорациялари намойишларини ташкил қилиш, томошабинлар билан ижодкорлар ўртасида мулоқотлар ўтказиш ҳамда аҳолининг шу кунлари давлат театрларига бепул кириши тўғрисидаги таклифлари маъқуллансин.

11. Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги ЮНЕСКО ишлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий комиссияси ва Ташқи ишлар вазирлиги билан биргаликда:

давлатларроқ қўшма лойиҳа доирасида Буюк ипак йўлининг мамлакатимиздан ўтган қисмини "Ипак йўли: Зарафшон дарёси воҳаси" ва "Ипак йўли: Фарғона – Сирдарё ҳавзаси" номи остида ЮНЕСКОнинг Умумжаҳон маданий мероси рўйхатига;

Ўзбек халқининг кўҳна ва бетакрор санъати намунаси бўлган Хоразм "Лазги"сини "Хоразм рақси – Лазги" номи остида ЮНЕСКОнинг Инсоният номоддий маданий меросининг репрезентатив рўйхатига киритиш бўйича чора-тадбирларни амалга оширсин.

12. Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги (Б.С.Сайфуллаев):

янги қуриладиган, реконструкция қилинадиган, капитал таъмирланадиган ва жихозланадиган маданият марказлари лойиҳаларининг

техник-иқтисодий ҳисоб-китобларини экспертизадан ўтказиш учун Ўзбекистон Республикаси Қурилиш вазирлигининг "Шаҳарсозлик ҳужжатлари экспертизаси" давлат унитар корхонасига белгиланган тартибда киритсин;

янги қуриладиган, реконструкция қилинадиган, капитал таъмирланадиган ва жихозланадиган маданият марказларининг манзилли рўйхати параметрларининг ўз вақтида ва сифатли бажарилиши юзасидан қатъий назоратни таъминласин;

мазкур қарорда назарда тутилган чора-тадбирларни амалга оширишда бағишланган ахборот-таҳлилий шартларни аниқ мезон ва натижаларни кўрсатган ҳолда мунтазам равишда тайёрлаш ва оммавий тадбирот воситаларида эълон қилиб борилиши чораларини кўрсин, зарур ҳолларда фуқаролик жамияти институтлари ва илмий доираларни миллий маданиятни янада ривожлантириш бўйича долзарб масалаларни муҳокама қилишга жалб этсин;

Ўзбекистон Республикаси Инвестициялар

бўйича давлат қўмитаси Молия вазирлиги билан биргаликда тасдиқланган ривожлантириш

давлат дастурига киритилган маданият марказларини ривожлантириш ва моддий-техник базасини яхшилаш, шу жумладан, уларни жихозлаш учун имтиёзли шартлар асосидаги хорижий кредитлар ва грантларни жалб этиш чораларини кўрсин;

"Йўл харитаси", Чора-тадбирлар дастури ва Дастурнинг бажарилиши юзасидан ҳар чоракда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига маълумотларни тақдим этиб борсин.

13. Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги Ташқи ишлар вазирлиги ва Туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси билан биргаликда:

кириш ва ички туризмни ривожлантириш дастурлари доирасида юртимизда ўтказиладиган маданият соҳасидаги тадбирлар ҳамда маданият марказлари томонидан маҳаллий ва хорижий сайёҳлар учун ташкил этиладиган маданий тадбирлар рўйхатини ҳар йили 15 декабрга қадар шакллантирсин;

мазкур тадбирларни Ўзбекистон Республикасининг хорижий давлатлардаги дипломатик ваколатхоналари орқали хорижий оммавий ахборот воситаларида аҳоли ва тадбиркорлик субъектлари ўртасида тарғиб қилсин.

14. Ўзбекистон Республикасининг Бош вазирлиги А.Н.Ариповга – "Йўл харитаси", Чора-тадбирлар дастурлари ва Дастурни амалга оши-

Ўзбекистон Республикаси
Президенти

Тошкент шаҳри,
2018 йил 28 ноябрь

Ш.МИРЗИЁЕВ

ЎТГАН АСР МАНЗАРАЛАРИ

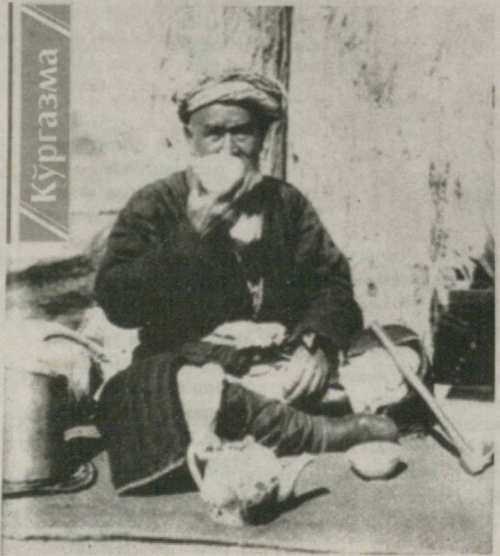
Тошкентдаги Фотосуратлар уйида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Ўзбекистонга оид хориждаги маданий бойликларни талқин этиш маркази, Россия этнография музейи, Ўзбекистон бадиий академияси, Ўзбекистон Давлат тарихи музейи ҳамда "Ўзархив" агентлиги билан ҳамкорликда ташкил қилинган "Евросиё халқлари оила этномаданияти (XX аср)" номли факсимал фотосуратлар кўргазмаси очилди.

Кўргазма Республика Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Ўзбекистонга оид хориждаги маданий бойликларни талқин этиш маркази, Россия этнография музейи, Ўзбекистон Бадиий академияси, Ўзбекистон Давлат тарихи музейи ҳамда "Ўзархив" агентлиги томонидан ташкил этилди.

Мазкур фотокўргазмадан Россия этнография музейи, Ўзбекистон давлат тарих музейи, "Ўзархив" агентлиги фондларида сақланаётган факсимил фотосуратлар ўрин олган. Фото сасмаларга муҳрланган суратлар XX аср бошларида Ўрта Осиё, Волга бўйи, Сибирь ва Кавказ ҳудудларида истиқомат қилган халқларнинг оилавий аънавалари, кундалик турмуш тарзидан ҳўқон қилади.

Сир эмаски, ўтган аср бошларида турли халқлар, қайси минтақада истиқомат қилаётганидан қатъи назар, оила институти ўхшаш негизларга асосланган. Бунинг энг муҳим жиҳатлари оиланинг маълум бир қавмга тегишлилиги, ундаги меҳнат тақсироти ҳамда ёши катталарга ҳўрмат қилиш каби тамойилларда кўринган.

Кўргазмада намойиш этилаётган материаллар ранг-баранг ва кизикарлидир. Уларда оила ҳаёти, асосан, ижтимоий институтлар — миллий ва этник маданият, оилавий меҳнат, тарбия, тўй, сайил ва бошқа мавзулар акс этган.

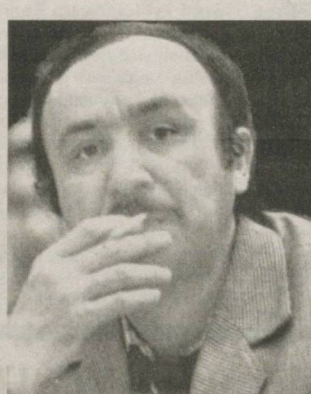


Хаёлимизда Асқарнинг узоқ манзилдан келиб, илк бор насиб этган суҳбатлари, сўнгга ака-укаликка йўйилиб, боғланиб кетган меҳр ришталари, оқибат боғичлари, собитлик сиралари ўтаверади. Асқар Маҳкам пойтахтга ижодкор бўлман, деган мурод билан келган эди. Уни ана шу ният ижодкорлар оламига бошлаганди.

Асқарнинг яшаш тарзи билан фаолиятида чинакам собитликнинг мустаҳкам бирлиги бор эди. У мабодо бировга меҳр қўйса, уни ўзига яқин кўрса, зинҳор ундан қўл узмасди. Ўзининг беҳудудчилигини унутса ҳам дўсти ёки биродарининг ҳолини асло эсдан чиқармасди. У ёши каттага собит ука, тенгдошга собит дўст, кичикка собит ака эди. Яшаш йўсинидаги айнан ана шу жиҳат ёзувига уйғунлашиб кетарди. Ёзувига куч берарди. У ҳамма нарсага моҳият сирасидан қарарди. Биродарлики берк тутарди. Муносабатларда омонатлики ёқтирмасди. Ўзига ярашадиган "чарс"лиги ҳам бор эди. Қалбини яқин оларди. Қалбга яқин борарди. Аллома Фаридуддин Аттор шундай деган эканлар: "Одамзотнинг руҳи ичкарасидадир, сен унга сафар қилмоғинг керак". Асқарнинг ижоди ана шу тахлит, яъни "ичкарига сафар" йўсинига йўғрилган қалб махсули.

Асқар билан узоқ вақт бир бинода, бир эшикдан кириб-чиқиб, ёнма-ён ишладик. Асқар аввалга "Санъат" журналида, сўнгга "Гулистон" журналида, кейинги пайтларда "Файласуфлар миллий жамияти"да хизмат қилди. Асқар ҳаммаша фикр бағрида бўларди. Хонасига гоҳо дилим ҳуриллаб ўзим тушардим, гоҳо меҳри товлаб ўзи чақирарди, ҳуллас, қават-қават китоблар столи устида варақлари очилган, ёзувларга, таржималарга кўчаётган ҳолатда турарди. Бу китоблар орасида Куръони карим, шунингдек, Жалолиддин Румий, Шамс Табризий, Саъдий, Хофиз, Навоий асарлари, хилма-хил лу-

қўзлари яшнаб кетди. Учрашувлар, суҳбатлардан кейин ўзи бир ерларга чиқар, кенгликларга болаларча термулар, нималарнидир фикрдан ўтказар, гоҳ маъноли ўзига хос жилмайиш билан, гоҳ чўқур ўйлов билан ана давраларга қўйиларди. Бизнинг элимизнинг табаррук жойлари — Қўрғонни кўриб, Сардобанинг сувига қўлларини ботириб, Султон Мирхайдарни зиёрат қилиб, тошларини қўллари билан сипақ чўқур ўйга ботарди. Бу ўй фақат унга ярашарди. Кейин бўлиқ овоз билан шеърлар ўқирди. Овозидаги жаранг, мунг, оҳанг, маъно



Дард, ташвишлар, ўқсинишлар... Изма-кетин келди. Холдонлашиб, канглуни кўтариб турилди. Бир кун эрталаб, Асад Дилмурод ишга келди-да: "Асқар сал толиқиб қолибди. Ишга келаётми, Алишер Нарзулло билан қўришиб қолдим. Ўша айтди", деди. Ишдан кейин уйига ўтдик. Ётган экан. Кўришдик. Ҳол-аҳвол сўрадик. Қўзлари-га ёш келди.

— Шу ёшга келиб, сизнинг элингиздан бошқа жойга бормабман. Имом Бухорийни, Баҳовуддин Нақшбандни ҳам ҳалигача кўрмабман. Агар оёққа турсам, бундан бўён фақат юраман, айтган жойларимни бориб зиёрат қиламан, — деди чехрасига ажиб нур югуриб.

— Укам, алп укам, насиб бўлса соғайиб кетасиз. Ҳали нафақат айтган ерларингиз, ундан бошқа ҳам кўп жойларни кўрасиз. Қолаверса, сиз муборак сафарда бўлгансиз, Румий, Табризийни таржима қилиш асносида, нафақат улар бўлган манзилларда, кўпчилик бора олмайдиган макон — уларнинг руҳий оламларига саёхатлар қилгансиз. Соғайиб, оёққа туришингиз билан, иложи бўлса, айтган жойларингизга бира борамиз, — дедим юрагим тўлиб.

— Қанийди, — деди. Кейин гапни бошқа томонларга буриб, дилини анча равшан қилишга уриндик. Қўлимни қўллари орасига олиб анча фурсат тутиб турди. Ақаси, укаси, қайинлари келишган экан. Иногалари билан суҳбатлашдик.

Афсус. Асқарнинг ният қилган сафарларининг йўли бошқа томонга кетди. Нима ҳам қилардик. Энди фақат хотирадан нажот сўраймиз. Ётган жойлар нурга тўлсин, укам. Билиб айтган экансан-да, жим кетишингиз:

"Мен энди кетарман пинҳон ва ёлғиз..."

Кунлар ўз йўригида гоҳ билдириб, гоҳ билдирмай ўтаверади...

Икром ОТАМУРОД

“МЕН ЭНДИ КЕТАРМАН ПИНҲОН ВА ЁЛҒИЗ...”

Хотира — азиз

қўшиқларни доғда қолдириб кетаркансиз, — деганимизда қалбиди ўй, сукут шундай бир қулгига айландики, бу унинг юрагиди чўқур ўйнинг, чўқур сукутнинг кенгликларда майдонга чиққан товушига менгзаб кетди. Бундай қулгу доим ҳам бўлавермасди. У ё бўлиб келган кезде, ё хайратлар, соғинчлар ғўжурга дўнган маҳалда бўларди. Мен шунда Асқар овозининг сеҳрини англадим... Ёзувларининг руҳига янаям яқин бордим. Ич-ичидан чиқаётган Сўзининг, руҳиятининг мавжи қанчалик тўлқинли бўлишини англадим. Бу тасавуфий йўсинидаги катта Сўз, катта Овоз эканлигини билдим. Бизнинг элимизга Асқарнинг жудама меҳри ортди. Олдинги ака-укалик боғичларимиз янаям мустаҳкам бўлди. Соғинган кенгликлари,

дашларни бирга-бирга "канглу-мизга" олиб қайтдик.

Кунлар ўз йўригида гоҳ билдириб, гоҳ билдирмай ўтаверади.

Асқар бир кун бир жўраси билан ўзларига нисбатан ёш йигитни бошлаб келишди. Танишдик. Ёш шоир экан.

— Шеърлар ёзади. Ўзингиз шеърларини кўриб, иложи бўлса, ният билдирсангиз, — дейишди биродари билан.

— Майли, мен шеърларини кўраман, маъқул бўлса тайёрлайман. Лекин бу йигитга ўзларингиздан бирларингиз сўз ёзиб берингиз, — дедим.

Асқар билан жўраси: "Йўқ! — дейишди. — Биз эркин тортиб сизга олиб келдик, ўзининг хоши ҳам сиздан маслаҳат олиш, сўз олиш", — дейишди баравари-га. Бу йигит истеъдодли ёш шоир Алишер Нарзулло эди. Бу Асқар қалбиди ўрнашган хайрихоликнинг биттагина кўриниши, холос.

Кунлар ўз йўригида гоҳ билдириб, гоҳ билдирмай ўтаверади... Асқарнинг тоби қочди. Олдинги унчалик эътибор бермай, тик оёқда ўтказмоқчи бўлди. Чунки у ҳала-була дардга ён бермасди.

Ибройим Юсупов номидаги ижод мактаби

Берлибек АЙТМУРАТОВ

Ибройим Юсупов
хайкал номида"Ибройим Юсупов бир келиб кетди..."
Абдулла Орипов

Бизнинг замонамизда бир аср ўтди,
Шоир шеърларини эл суйди мактаб.
Ибройим Юсупов бир келиб кетди,
Шоир номи билан яради мактаб.

Мактабнинг қошида турар хайкали,
Шоир бизга қараб кулиб тургандай.
Хар кун одамлар кўради: Хали
Шоирнинг юраги уриб тургандай.

Шоирнинг сиймоси тирикдир мудом,
Шеърларини ёдлаб юради ҳар ким.
Бизга бағишлагай доимо илҳом,
Кимнингдир тушига киради, балким.

Балким, болалигини соғиниб ул ҳам
Биз билан ўқиниб қилади ҳавас.
Шоирнинг хайкали мактаб қошида
Ўқитар "Билим ол!" дея ҳар нафас.

Шоирга кўнгилда хайкал тикламоқ —
Бугунги замонда ёш авлод фарзи.
Хар кун фарз эрур уни эсламоқ,
Унга олтин хайкал тикланса, арзир.

Шаҳноза ТЎРАБОЕВА

Қайдасан, Орол?

Армон бўлди бизга кўрмоқ сувинини,
Тўлқин узра учган ғоз, оққувинини,
Кўрдик денгиз эмас, қум оқувинини,
Қайдасан, қайларда юрибсан, Орол?

Саксовулар сени кўриқлаб турар,
Қани тўлқинларинг қирғоққа урар?
Зангалаган кемалар сени туш кўрар,
Қайдасан, қайларда юрибсан, Орол?

Халқимнинг бахтини яратгансан сен,
Мўйноқнинг донгини таратгансан сен,
Юртимни йўлингга қаратгансан сен,
Қайдасан, қайларда юрибсан, Орол?

Сапчиб, ўйноқлаган балиқлар қайда?
Ердмисан ёки юлдузда, ойда?
Жавоби топилмас сўроқ бор ўйда:
Қайдасан, қайларда юрибсан, Орол?

Абдурашит СМАЙЛОВ

Хулоса

Ёмонни яхши деб, душмани дўст деб,
Номардан панд еган ерим кўп бўлди.
Тузни шакар деб пулга сотиб олиб,
Ичим ёниб еганларим кўп бўлди.

Кўрганларим уйкудаги туш каби,
Гоҳ ўзимни сезаман беҳуш каби.
Кўнглим нега тўлмади, деб ўйлаб,
Хаёлларим тутқич бермас қуш каби.

Тузатар деб айбон айтсам ўзига,
Душман бўлдим баъзиларнинг кўзига.
Менга гўё фойда бўладигандек
Камчилигин тик айтаман юзига.

Кўп қатори шукр қиламан озга,
Кулиб қўйиб, эрк бермайман овозга.
Юрагимга сиймаса агар дардим,
Дардларимни ёзаман оқ қоғозга.

Қорақалпоқ тилидан
Рустам МУСУРМОН таржимаси.

Одина ЭГАМБЕРДИЕВА

Андижон

Майсаларинг қуйлардек майин,
Шаҳарларинг тугамас китоб.
Самоларда сайр этса қуёш,
Тушларингда бу тўлин моҳтоб.

Далаларда қўкларинг иси,
Ёш-у қари бирдек хурсанд-шод.
Болаларнинг бегуборлиги
Кўнглиларни қилади обод.

Андижоним, юксалгин мангу,
Ўзал бўлгин ҳаммаша, ҳар чоқ.
Чиройингга кўзлар тегмасин,
Ўзим бўлай сенга кўзмунчоқ.

Мушоира этади давом...



Ҳамид Олимжон ва Зулфия номидаги ижод мактаби

Умида МАВЛОНОВА

Ўқиб билиб
оламан

Ақром деган бир бола,
Жуда серган, серсавол.
Дейди:
— Нонин емасак,
Бўлади нега увол?
Нега баланд бинолар
Осмонга бўй чўзали?
Нега акамнинг бўйи
Мендан тезроқ ўсали?
Нега ҳамма мактабга
Боради, мен бормайман?
Акам тез-тез чарчайди,
Нега мен ҳеч толмайман?

Нега ҳамма мушукни
Шер билан ўхшаш дейди?
Айтинг-чи, нега унда
Шер ўрмонда яшайди?
Хилма-хил мавҳум жумбоқ,
Саволлардан толаман.
У дейди: "Катта бўлсам
Ўзим билиб оламан".

Шоҳсанам АЛЛАЁРОВА

Минглик

Тинчлик айтади бизга,
"Юрт тақдири қўлингда.
Ҳалолликни шир қил,
Тўғри юртин йўлингда".

Шу азиз дёғиримга
Тегмасин ёмон кўзлар.
Озод, гўзал гўшамда
Бахтдан порласин юзлар!

Висола ТУРСУНОВА

Дўстлик бор
бўлсин

Дунёда улғур неъмат
Ҳар кишига ёр бўлсин.
Унинг борлиги — бир бахт,
Дўстим, дўстлик бор бўлсин!

Яхши кун, ёмон кунда,
Гўё қоронғу тунда
Саломни қилмай қанда,
Дўстим, дўстлик бор бўлсин!

Маслаҳатиндан ўтиб,
Ташвишнинг бирдек ютиб,
Шодлиқнинг гулини тутиб,
Дўстим, дўстлик бор бўлсин!

Абдулла Орипов номидаги ижод мактаби

Жавохир АХМАДЖОНОВ

Кел куз ҳаёллари

Бир кўкати юлсанг, бутун олам сесканади.
(Ҳинд мақоли)

Куз. Дарахтлар баргин тўкиб саховатли
кузни олқишлайтгандек, бутун табиат ва
мавжудотлар кузга таъзим қилаётгандек гўё.

Машхура АБДУРАИМОВА

Устоз

Йўларимиз чароғбони
Устозларга ташаккур.
Шогирдларнинг йўқ армони,
Борингизга минг шукр.

Сиз-ку бизни буюк мақсад,
Зафар томон элтувчи.
Ота бўлиб чорлагувчи,
Она бўлиб қуттувчи.

Мен эса ҳаёллар уммонига шўнғиб дераза-
дан кузнинг тароватини ҳис қилиб турар
эдим. Ҳаёлларимни осмоннинг ойдin юзи-
га парда солган булутлар тўсди-ю ёмғир ёға
бошлади. Бир неча дақиқа аввал боққанам-
да булутлар йўқ эди. Ёмғир гўёки хижрон-
дан юрак-бағри тилка-пора бўлган қизнинг
кўз ёшларига ўхшаб ёғар, гўё кўнглимдаги
дардларимни ювиб кетадигандек. Мен эса
самога биринчи марта парвоз қилаётган қуш
мисоли ёмғир бағрига отилдим. Афсуски,
кимдир кесиб кетган дарахтларга кўзим

Навоийни буюк қилган,
Темурга берган гурур,
Асли сиздан бошланади
Илм-у урфон тафаккур.

Соғини

Ёз чоғида биргалашиб,
Чиқар эдик сой бўйига.
Сой бўйида тутлар қатор
Чорлар эди ўз қўйига.

Баҳор пайти пишқирган сой
Ёзда ювош, тиниқ эди.
Сувли қумдан чумчуқ уя
Қуриб ўйнаш қизиқ эди.

Муҳаммад Юсуф номидаги ижод мактаби

Муҳаммад Азиз ҚОДИРЖОНОВ

Оқил ва жоҳил

Кўп гап шартмас оқилга,
У ўз ишин билади.
Юмуш айтсанг жоҳилга,
Тескарсин қилади.

Дово инсон қўлида
Оддий хас ҳам гул бўлар.
Лекин нодон қўлида
Ўзал гул ҳам кул бўлар.

Машхура БОТИРОВА

Куз таровати

Дарахтлар сарғайган баргин тўқмоқда,
Оёқлар остида олтин хазонлар.
Осмон ўз кўксининг чокин сўқмоқда,
Самони қучмоқда кузги мезонлар.

Ана, олисларга учмоқда қушлар,
Баҳорга бахт олиб келмоқлик учун.
Майин куз шамоли димоқни ҳушлар,
Борлиқ ажиб тусга кирмоқда бутун.

Ҳосил мўллитидан кўнгил яйрайди,
Шоирлар шеърда ажиб бир туйғу.
Кузги тўқиликда ҳаёт қайнайди,
Ойнинг шўласидан тўкилар ёғду.

Далаю боғларда ишлар тўхтамас,
Барақа ёғилар далаю қирдан.
Ҳаёт жўш уради, сокилик эмас,
Умидлар унади кузги ёмғирдан.

Соат

Соат, сенда ҳаёт қўшиғи
Оҳангнинг уйнамас ким бор?
Милларингда умр чизиги,
Сен ҳақингда ўйламас ким бор?

Эркин Воҳидов номидаги ижод мактаби

Сарвиноз ТУРСУНОВА

Навоий ва Бобур

Саболар тебратиб райҳону гулни,
Қуйлатиб қўйдилар қумри, булбулни.
Яйратиб юборди ғамгин кўнглини,
Навоий гулшани, Бобур бўстони.

Бири қуёш эрур, бири эса моҳ,
Олий эзгуликка қалаган нигоҳ.
Тугилган макони муқаллас даргоҳ,
Навоий гулшани, Бобур бўстони.

Фарҳод ва Ширинда вафо улғувор,
Бобур шеърларида ватан устувор.
Юксак туйғуларни ҳар гал мадалкор,
Навоий гулшани, Бобур бўстони.

Беш асрдан зиёд бошимизда нур,
Ҳар битта ўзбекининг қалбида гурур.
Дунёни дол этган шеъринг, шуур,
Навоий гулшани, Бобур бўстони.

Ноябрь тоғи

Тоғлар орасидан мўралар қуёш,
Туманлар қўйида жунжикар адир.
Тераклар учида барглари қолмаган,
Ишқомда япроқлар тўкилар бир-бир.

Жилғалар сувлари тиниқ ва зилол,
Майсалар учида шабнамлар — сирға.
Осмонда булутлар юрар бемалол,
Офтоб ҳам ҳориган, нур сочар зўрға.

Баландпарвоз қушлар йиғин қақириб,
Шарқ томон учинар гала ва гала.
Тингласам нолакор, ғамли оҳанглар,
Недандир миннатдор, недан умидвор.

Улар ноалармас, удир аслида,
Яшамоқ завқининг жарангдор бонги.
Водийни ўраган туман бағрида,
Отмоқда осуда ноябрь тоғи.

Нилуфар ЭРГАШЕВА

Қурувчиларга

Заковатнинг гўзал маскани,
Ҳар гўшадан бўй чўзар мағрур.
Бел боғлаган эл хизматига
Қурувчилар, сизга ташаккур.

Улғаймоқда баркамол ёшлар,
Бу даргоҳлар зиёга бошлар,
Бунёдкорлар, меъмор юртдошлар,
Қурувчилар, сизга ташаккур.

Бунда санъат топпоқда камол,
Зулфиялар очмоқда жамол,
Шеърларидан тўқилмоқда бол,
Қурувчилар, сизга ташаккур.

Мафтункордир ойдин шаҳарлар,
Қушдан қушга обод шаҳарлар,
Қасрларки — пештоқда зар,
Қурувчилар, сизга ташаккур.

Шоира ОМОНОВА

Она Ватан

Отажоним кетмониди
Шуъла бўлган қадрим ўзинг.
Узумзорим ишқомиди
Салқин берган баргин ўзинг.

Юрагимнинг пештоқда
Асрагайман байроғининг.
Фарзанд бўлиб ўнай мен ҳам
Широқ босган тупроғининг.

Укажоним кийиб олган
Чамандагул дўпини ўзинг.
Орзуларим минбариди
Янграмоқда эзгу сўзинг.

Кўзмунчоқсан бувижоним
Бешимга илиб қўйган.
Дуррасидай тилаги пок
Дехқонимсан, она Ватан.

Тор туюлар менга доиранг,
Сезмай қолдим қандай ўтганинг.
Ғаниматдир ҳар бир соғинанг,
Ким кўрибди ортга қайтганинг.

Дўстим, қилма вақтининг увол,
Турса ёмон вақтининг касри.
Илм олмоқ фурсати бу он,
Ахир ҳозир — юксалиш асри!

Ростдир Эркин Воҳидов сўзи,
Танбалларнинг сўзин олмагин.
Яна соат қапири каби,
Бир кун бошинг чайқаб қолмагин.

ЧИНГИЗ АЙТМАТОВ ФЕНОМЕНИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг жорий йил апрель ойида "Буюк адиб ва жамоат арбоби Чингиз Айтматовнинг 90 йиллигини кенг нишонлаш тўғрисида"ги қарори қабул қилинган эди. Ўтган вақт мобайнида мамлакатимизда Ч.Айтматов ҳаёти ва ижодига бағишлаб кўплаб тадбирлар ўтказилди, адиб китоблари қайта чоп этилди, янги-янги кино ва сахна асарлари яратилди. Дарҳақиқат, Чингиз Айтматовнинг асарлари кириб бормаган ўзбек хонадони йўқ.

Атоқли қирғиз адиби Чингиз Айтматов ярим асрдан кўпроқ давом этган ижоди мобайнида қирғиз халқини, шўро ва шўровий йўналишдаги мамлакатларни, янада аниқроғи, инсониятни тўлқинлантириб келган ва келажакда ҳам тўлқинлантирадиган муаммоларнинг ҳаётий жаранглари бадий гавдалантирди. Адибнинг деярли барча асарлари ўзбек тилига ўғиртилган.

Ч.Айтматов ижодида глобаллашув жараёнлари туфайли инсон тақдирини, бугуни, эртаси ва, ҳатто келажакда, бир сўз билан айтганда, башариёт қисматида содир бўлаётган ва бўлажақ ўзгаришларнинг бадий талқинига бағишланган асарлар алоҳида ўрин тутади.

Бу йўналишдаги изланишлар адиб ижоди, хусусан, сўнгги босқичдаги асар-

ҳал қилувчи кучга айланиб, минглаб йиллар мобайнида шаклланган бурч, муҳаббат, эътиқод сингари ўчмас туйғуларга, миллат белгиларига ҳам дахл қилмоқда.

Сўнгги йиллардаги илмий изланишлар шунини кўрсатмоқдаки, глобаллашув жараёнларини иқтисодий, фалсафий, сиёсий, молиявий масалалари билан бир қаторда наинки маданий, маърифий, ахлоқий

Газетамизнинг ушбу сониде академик Бахтиёр Назаровнинг Ч.Айтматов ҳаётининг сўнгги йилларида ёзган романлари ҳақида, профессор Дамин Тўраевнинг адиб асарларида замон асосириларининг акси ҳамда журналист Маъмур Мусулмоновнинг улуг адиб билан учрашувидан лавҳалар билан танишасиз. Мақолалар айрим қисқартиришлар билан эътиборингизга ҳавола этилмоқда.

Тахририят



Бахтиёр НАЗАРОВ,
Ўзбекистон Республикаси фан арбоби, академик

ГЛОБАЛ МУАММОЛАР ТАЛҚИНИ

лари учун характерли бўлиб, глобаллашув муаммоларининг бадий талқини, айниқса, "Кассандра тамғаси" ҳамда "Қулаётган тоғлар" романларининг етакчи лейтмотивини ташкил этади.

Илм-фандаги тараққиёт, глобал юксалишдаги орзу-ниятлар шу даражада етдики, Инсон Яратганнинг иродасига қарши ўларок, янги одам яратиш тарадудига тушиб қолди. Жаҳоннинг турли нуқталарида клонлаштиришнинг амалий тажрибалари ўтказила бошланди.

"Кассандра тамғаси"да тасвирланганидек, Андрей Крыльцов кашфиётлари на-тижасида бунёд этилажақ сунъий одамга асос бўладиган "икс зурриёт" келажакда эски, ўз умрини ўтаган дунёни таг томири билан кўпориб ташлаш баробарида янги дунёни бунёд этажақ. Олим Крыльцов учун бу иш ҳозирча "лаборатория тажрибалари" объекти бўлса, партия марказий комитети ходими Коноҳанов башоратига қўра бу "икс зурриёт" янги типдаги одам". У меҳнаткаш синфларни эски дунёдан халос қилиш учун хизмат қилади, уни ағдар-тўнтар қиладиган ҳам худди ана шу "икс зурриётдир". Глобаллашув жараёнларидаги илм-фан тараққиёти улкан ижобий натижалардан ташқари буйруқ билан ясалган ва кимларгадир буйруқларини ижро этадиган одамларни бунёд қилиб, кези келганда, барбод этишдек гоғларни ўзида ташвиқмоқда.

"Қулаётган тоғлар" романида ҳам глобаллашув жараёнига ва бозор иқтисоди оқибатида рўй бераётган ўзгаришлар туфайли халқлар, миллатлар (асарда конкрет қирғиз миллати) қиёфасидаги минглаб йиллар давомида шаклланган урф-одатлар, менталитетдаги хусусиятларни тубдан ўзгариштириб юбораётгани жуда теран, ўтли тасвирларда гавдалантирилади. Бунини биз асардаги тоғ кўчишига сабаб бўлган жараёнлар, журналист Арсен Саманчин муҳаббатининг барбод бўлишига оид тасвирларда қузатамиз. Саманчиннинг севгилиси Ойдаана бойлик туфайли ўзининг юксак иқтидорини намоён этган санъатга ҳибнат қилади, поладнинг томон оғиб кетади ва енгил-елпи ҳаёт кечириб томон юз туттади. Пул ва инсон табиатидаги ўзгаришлар ҳақида дунё адабиётида кўп ёзилган. Бироқ Чингиз Айтматовнинг "Қулаётган тоғлар"ида бу жаҳоний муаммонинг янги қирралари очилди. Глобаллашув шароитлари пулга салкам Худо даражасида сиғиниш таъйинларини келтириб чиқармоқда. "Пул", "фойда" деган тушунчалар деярли

қирралари, балки ухровий, ўгоний, исломий йўналишдаги тарихий-илмий изланишлар билан ҳам боғлиқ жиҳатлари бор экан.

Шу нуқтаи назардан олиб қараганда, глобаллашув масаласига дахлдор айрим гоғлар буюк мутафаккир Хожа Юсуф Ҳамадоний меросида, қарашларида ҳам кўзга ташланади. Ўқувчида Ҳамадоний қаерда-ю, глобаллашув қаерда деган айрим иштибоҳлар тугилиши мумкин.

Юсуф Ҳамадоний 1048-1141 йиллар оралиғида – салкам ўз йил яшаб ижод қилган, Бухорода узоқ муддат яшаб, Аҳмад Яссавий, Абдуллоҳиқ Гўлжудовий ва йирик маърифатпарвар устозлик қилган.

"Ҳаёт мезони", "Одоб тарикати", "Коинот ва инсон ҳақида" деб номланган асарлар ёзган буюк тасаввуфшунос олим қарашларидаги айрим нуқталар бундай иштибоҳларимизга ойдинлик кирита олади, деб ўйлайман. Хусусан, "Коинот ва инсон ҳақида" китобидаги айрим концептуал фикрларга эътиборимизни қаратсак. Асар "инсоннинг коинотдаги зарурий ашёрлардан истифода этиши ва умумий фойдаланиш даражалари ҳамда йўллар"ини кўрсатади. Муаллиф "коинот" сўзини ҳозир биз кўпроқ ишлатадиган "космос" эмас, "борлиқ" маъносига қўллади.

Ҳамадонийнинг ҳажман митти, қудрат жиҳатидан буюк бу асарини тақдор-тақдор, синчиклаб ўқидим. Тасаввуфшунос ҳам, диншунос ҳам эмасман. Лекин уни ўқиш асосида вужудим ва онгимда кўп фикрлар уйғонгандек бўлди. Шулардан бири 2-3 йилдан буён ўйлаб юрганим Чингиз Айтматовнинг "Қулаётган тоғлар" романи ҳақидаги фикрларимга дахлдордир.

Ҳамадоний ёзади: "Коинот кўринишида сенинг фармонингга мунтазир. Сен эса маънан коинот амрига бўйсунасан. Чунки коинот бир таомдир. Сен уни еб ўзингда ҳазм қиласан. Коинот ичимликдир. Уни ичиб тугатасан. Коинот кийимдир. Уни кийиб эскиртирасан. Коинот маскан – уйдир. Сен унда яшайсан. Уни баъзан таъмирлайсан, баъзан бузасан, баъзан қулатасан". Ушбу умумий фикрнинг ўзини Ч.Айтматов асарларида нисбатан қўллаш мумкин бўлган айрим мулоҳазаларни уйғотди.

Коинот иссиқлик ва совуқлик, нур ва олов, сув ва тупроқ, ҳаво ва шамолдир, дейди Ҳамадоний. Улардан эътиҳинг, керагинг ва заруратинг даражасида фойдаланасан. Эътиҳингнинг муҳтожиди

даражасига яраша оласан. Ортигини, керак бўлмаганини олмайсан. Бу – самимий ва қонуний ҳолдир. Зотан, шундай бўлмоғи ҳам даркор. Шунда коинот, табиат ва сенинг ўртангда мувозанат бўлади. Бошқача айтганда, табиатни ва унга ҳокимлик қилиш учун сени, яъни вақтда, шу табиатга бўйсунининг учун дунёга келтирилган сен билан ҳар икковингнинг яратган Аллоҳ ўртасида кўзга кўринмас мувозий бир ҳамкорлик, ўзаро англама, тушуниш... тенгламага ўхшаш бир ҳодиса ҳукм суради. Бу тенглама бузила-чи? Уни сен бузмоқчи бўлсанг, нима содир бўлади? Албатта, борлиқнинг, коинотнинг, бир сўз билан айтганда, ҳамма нарсанинг яратувчиси ва хоҳаси – Холиққа унинг тартиботи ва ҳукмини бузиш маъқул келмаслиги аниқ. Булардан керагинг доирасида ишлатсанг, сенга фойдалидир. Лекин ундан ортиб кетса, сени ўлдиради, маъв элади, ҳалок қилади.

Буларни ўқиб туриб, ҳаёлимиздан "Қулаётган тоғлар"даги инсоннинг табиатга экологик ҳуружи, хусусан, юксак тоғ бағридаги фожиялар, одамлар билан бир қаторда тоғ барслари нобуд бўлиши, маҳаллий овчилар билан бир қаторда Арабистондан кўнгил очиб келган пулдорлар, улар томонидан табиат ва жониворларнинг поймол этилиши Арсен Саманчин ва бошқа қаҳрамонларнинг тоғ кўчиси остида қилиб кетиши манзараларини эслатаман, деган фикр ҳаёлимиздан кечад.

Ҳамадоний ейиш, ичиш, сўз ва ҳаракатга ҳам алоҳида эътибор беради. У ёзади: "Булар эътиҳинг ва инсон табиати кўтара оладиган миқдордан ошиб кетса, баданга, ақлга ва фаҳмага зарарлидир... Нафсингга, баданингга, табиатингга ортиқчалик қиладиганларидан ва ҳаддан ошишдан ўзингни йироқ тут. Шунда ҳолинг ва вужудинг бардавомлигини таъминлаган бўласан".

Едингиздами, ўз кашфиётларидаги худди ана шу "зарар қўрсатувчи ва ҳалок этувчи ортиқчасини" олиб ташлашга қурби етмагани ва бунинг йўлини тополмагани учун ҳам "Кассандра тамғаси"даги самовий роҳиб – Филофей алал-оқибат ўзини ўзи нобуд этишга мажбур бўлади. Кашфиёти ноинсоний эканини англаганидан сўнг, ҳалдан ошишга йўл қўйганини тушуниб бу кашфиётдан воз кечад. Зеро, генетиканинг илоҳий қонуниятларига таъвоу қилинган бу ҳаракат, Яратганнинг амри ва иродасига қарши қаратилган бу кашфиётнинг оқибати шундай тугаши шубҳасиз эди.

Чингиз Айтматовнинг сўнгги асарларидан бири – "Кассандра тамғаси" романида (Суюн Қораев таржимасида 2007 йили "Охирзамон нишоналари" номи билан ўзбек тилида нашр этилган) XX аср поёнидаги долзарб глобал муаммолар – "мураккаб дунёвий фожиялар" (О. Ёқубов) бадий акс эттирилади. Фантастик детективни эслатувчи бу асарда рус фазогири Андрей Крыльцов Ер сайёрасига қайтишни истамай, роҳиб Филофей рутбасини қабул қилиб, коинотдаги илмий-тадиқот кemasида қолади. У ўша жойдан туриб Рим папасига ўз кашфиёти ҳақида шов-шувли мактуб юборади. Келгуси зурриётлар худбин сиёсий кучлар айби билан ёвузлик, наркомафия, қуролланиш пойгаси, оммавий қирғинлар авж олган Ер юзюда тугилишни истамагани ҳақида эмбрионлик давридаёқ хомиладор оналари манглайдаги қизил доғ орқали хабар бермоқда, дейилади мактубда. Филофей Рим папасини тобора яқинлашадиган оламшумул ҳалокат – Қиёмат қойимнинг олдини олишга даъват этади. Юксак нуфузли "Трибун" ("Минбар") Филофей муҳофазатини биринчи бўлиб чоп этади ва аниқ чоғда, бу гаройиб кашфиётни шарҳлаб беришни сўраб, келажакшунос олим Роберт Борка муурожаат қилади. Фуролог олим аниқ кашфиёт барча соғлом фикрли одамларни бутун дунё ҳалокатидан оғоҳ этувчи хитобдир, деб баёнот беради. Роман сюжети Филофейнинг шов-шувли мактуби сабаб юзюга келган бахслардаги характерлараро тўқнашулар асосига қурилган.

Дамин ТЎРАЕВ,
филология фанлари доктори, профессор

Ч.Айтматов фазовий роҳиб мактуби воситасида кўплаб дахшатли маълумотларни ошкор этади. Афғон урушида босқинчи аскарлар, ҳатто, ўликлар остига ҳам миналар қўяр, оқибатда уларни дафн этгани келган қон-қариндошлари ҳам поғлаб ҳалок бўлар экан. Ушбу муҳдиш манзарани босқинчи аскарлар завқланиб томоша қилар экан. Ёвузликдан, одамқушлиқдан завқланиш хислати бу аскарлар генида, табиатида қачон пайдо бўлди?

Адиб Филофей мактуби воситасида яна қуйидаги глобал муаммоларни ҳам қайд этади: онарчилик; ҳароба қубулар; касалликлар, жумладан, ОИТС (СПИД); иқтисодий буҳронлар; ижтимоий қасирғалар; жинояткорлик; фохишбозлик; гўёҳандлик ва наркомафия; элатларо қирғинлар; ирқчилик; экологик, энергетик ҳалокатлар; ядро синовлари; қора туйнулар ва ҳоказо... Роҳиб Филофей оғоҳ этадики, ушбу фалокатларни инсонларнинг ўзи келтириб чиқармоқда.

"Кассандра тамғаси" иборасини Ч.Айтматов қадимги юнон мифологиясидан олган. Асотирга қўра, маъбуд Аполлон гўзал ва доно башоратчи аёл Кассандранинг севиб қолиб, уни йўлдан урмоқчи бўлади. Лекин Кассандра Аполлоннинг раъйига қарши чиқиб, ўз ор-номусини ҳимоя қилади. Даргазаб Аполлон "Сенинг башоратингга эҳди ҳеч ким ишонмай", дея дуоибозд этади. Шу қарши босиб Кассандра башоратига, чиндан-да, ҳеч ким ишонмай қўяди. У гарчи жамиятни турли фалокатлардан оғоҳ этса-да, аммо улар қалтабинлик билан бу фалокатлар олдини олмади.

Фазовий роҳиб Филофейнинг инсон насли бузилиб, одамийлик хислати йўқолиб бораётгани, агар бунинг олди олинмаса, дунёда ёвузлик голиб келиб, Қиёмат қойим юз бериши ҳақидаги башоратига ҳам икки-уч кишидан бошқа ҳеч ким ишонмайди. Аксинча, АҚШ, Европа, Хитойдаги миллионлаб аҳоли, асосан, аёллар нотўғри тушуниб, у бизни оналикдан маҳрум этмоқчи, бундай қимса йўқ қилинмоғи лозим, дея митинглар уюштилади, ғалаёнлар кўтаради.

АҚШли президентлиқка номзод Оливер Ордок эса бу ғалаёнлардан фойдаланиб, ўз сиёсий нуфузини ошириш пайига тушади. У аввалига фазо роҳиб ва футуролог олим Роберт Боркин қўллаб-қувватлайди. Аммо миллионларча аҳоли уларга қаршилигини билгач, букаламун қачи тамом ўзга қиёфага қиради. "Оналарни бахтсиз қилаётган фазодаги ва ердаги башоратчиларни йўқ қилиш керак", дея жар солади-да, оломон олқишини қозонади.

Ёзувчи Оливер Ордокдек тугуруқсиз сиёсатчилар худбин манфаатлари йўлида оммани устамонлик билан алдаб, манипуляция йўли билан "қўйроқ"қа айлантиришини унинг ивгоғарона нутқи орқали очиб беради: "Ҳурматли сайловчилар, – дея вазъ ўқийди у, – Филофей осмонда туриб бизга чоқ қазияпти... Охир-

оқибатда бизнинг демократиямизга чоқ қазияпти... Бу таъвоу бизнинг руҳиятимизни, ўзимизга, цивилизациямизга бўлган тарихий ишончимизни қўнла-қўн қилишдир... Қандайдир макорона ният бор бунда! Сергак бўлайлик! Бугун миллат, сергак тортайлик!" Энг ёмони, маънавият ва маърифатдан йироқ бундай сафсатабоз, субутсиз қимсалар қудратли давлатлар етакчиси бўлиб қолиши эди.

Филофей мактубини илк эълон қилган "Трибун" газетаси жамоасини ҳам қутурган оломон ўраб олади. Журналистлар ўлим хавфи остида қоладилар. Шунга қарамай, улар собиқ матбуот котиби Энтони Юнгер ташаббуси билан телекўприк орқали Филофей ва Роберт Борк суҳбатини ташкил этадилар. Инсоният ҳалосқори бўлиб майдонга чиққан бу икки олим кўнглидаги барча хавотирли фикрларни тўкиб солади. Бу суҳбат тасвирланган эпизодда роман сюжети, айниқса, таранглашади.

Ч. Айтматов бадий ҳаёлот ёрдамида ақл тимсоли бўлмиш тўн қуши – Бойқуш нигоҳи орқали Москва Кремлида Ленин ва Сталин арвоҳлари СССРда қизил террор ва қатагонлар ўтказиш билан нималарга эришдиқ ўзи, дея мувоҳаса қилишини ҳам тасвирлайди.

Социализм доҳийларидан Мао Цзе Дуннинг Хитойда амалга оширган "маданий инқилоби" оқибатлари, Тяньаньмэн майдонида 1989 йили бўлиб ўтган талабалар ғалаёнини бостириш воқеалари ҳам романдан ўрин олган. Дарвоқе, Мао "маданий инқилоб" шиори остида содир этган қатагонларнинг 40 йиллиги муносабати билан жаҳон афғон оmmasига янги кўплаб маълумотлар ошкор этилди. У "кашф этган" баъзи тарғибот усуллари ва мустабид қарорлари Чингизхоннинг дахшатли ясо қонунларига ўхшаб кетади. У айбсиз олимларни "буржуазия жосуси" деб қийнашда Ленин ва Сталиндан ҳам ўзиб кетган. Мао буйруғи билан инқилоб жаллодлари шўрлик олимларни ечинтириб, бўйнига "Мен жусусман" деган тахтача осиб, шиша синиқлари устидан юмалатар, устига қайноқ сув қўяр, тилини кесар, қўзини ўяр, баъзан эса тириклайин қўмиб юбораар экан.

"Кассандра тамғаси" ёзилган вақтда Хитойдаги бу маълумотлар эълон қилинмаган эди. Шу сабаб Осмоноти мамлакатидеги бу гай-

БАДИЙ ҲАЁЛОТДА ЗАМОН АСОТИРЛАРИ

риинсоний жиноятлар романда акс топмаган. Аммо Хитойда кейинроқ эълон қилинган бу маълумотлар Ч. Айтматов асаридеги ижтимоий, фалсафий, сиёсий, ахлоқий муаммоларнинг умумсайёравий аҳамиятини янада аққол тасдиқлайди.

Романда тасвирланишича, Михаил Горбачёв раҳбарлиги даврида академик Андрей Сахаров атрофида жипслашиб, давлат бюджетидан қуролланиш пойгасига қатта маблағлар ажратилишини чеклаш талаби билан чиққан кишилар ва "почта қўтилари" деб қўйилган махфий шахарларнинг бундай чеклашлардан норози ишчилари ўртаюда Қизил майдонда қўнли тўқнашув юз беради. Намойишчиларнинг қўнчилиги иссиқ қолмаслиги учун ҳарбий саноятни қисқартиришга қарши "Танк – барқарорлик гаровидир", "Қурол-яроқ сотиб валюта оламиз", "Қуролланиш пойгаси ҳақидаги сафсатага чек қўйилсин", "Қуч ва миллий бойлик манбаи – қурол-яроқ ишлаб чиқариш яшасин!" деган шиорларни қўтариб олган эди. Ана шундай таҳликали бир вазиятда икки навуҷон – бир йигит ва қиз намойишчилар орасида пайдо бўлади: "Йигитнинг қўлидаги плакатда қора бўёқ билан "Одам боласи қурол ишлаб чиқариш учун ёруғ дунёга келмаслиги керак", деган сўзлар, қиз ушлаган плакатда бўлса, қизил бўёқ билан "Кремль қуролланиш пойгасини яна бошлайдиган бўлса, мен ўзимга ўт қўяман", деган сўзлар битилган эди". Қуролланиш пойгаси тарафдорлари қизни масҳара қилиб, қийимини йиртади ва уни гугурт қақиб, ёқиб юборади. Қизни қутқармоқчи бўлган йигит эса беомон қалтакланади. Муаллиф бу икки ёшга шундай баҳо беради: "Ўз гоғлари йўлида жон-жаҳди билан, орқа-олдиға қарамасдан, уларини қаҳрамонларча қурбон қилган икки навуҷон талаба фожиаси ўрмонда йўқолган қушдай, шахар биналари қақалақзорлари орасида вертолёт билан бирга гоғиб бўлди. О, ёшлик, хом ҳаёлларнинг, ҳалокатга маҳқум орзуларнинг мангулик ҳамроҳидирсен сен!"

"Кассандра тамғаси" чоп этилганидан (1995) кейинги икки ўн йилликда Сурия ва Ироқда, Сербия ва Хорватияда, Қорабоғда қўнли қирғинлар юз берди. Қурол ишлаб чиқарувчи ва сотувчи давлатлар гиж-гижови билан худбин сиёсий қушлар қанча-қанча аҳолини беомон қилиб, қанча-қанча қочқонлари Европада бошпана излашга мажбур қилди. Бундай ёвузликлар ҳамон инсоният насли ўзгариб, йиртқиқ ҳайвонга ўхшаб бораётганини кўрсатадими? Нега Ч.Айтматовнинг "Эй инсоният, қўзингни оч, оғоҳ бўл!" деган даъвати бежавоб қолаётир?

1983 йилнинг кузи эди. Деканат биз талабаларни Алишер Навоий номидаги опера ва балет театри биносига бўлаётган қандайдир йиғилишга "ҳайдади". Бунақаси тез-тез содир бўлиб тургани учун ҳеч ким эътироз билдириб ўтирмади.

Театр биноси шоир ва ёзувчилар билан тўла. Осиё, Африка ва Лотин Америкаси ёзувчиларининг VII анжумани бўлаётган экан. Бу бўлгуси журналистлар учун аниқ "сюрприз" эди. Залда сочи қордек оппоқ Расул Ҳамзатов, мўйлабига оқ оралган Қайсин Қулиев, икки сафдошидан хийла ёшроқ Мухтор Шохонов, ўзимизнинг ёзувчилардан Одил Ёқубов, Пиримқул Қодиров, Мирмуҳсин ва бошқалар жамулам эди. Хуллас, дунёнинг машҳур инсонлари орасига тушиб қолган эдик.

– Анави қаторда ўтирган Чингиз Айтматовми? – деб қўли кимдир. Барчанинг нигоҳи курсдошимиз ишора қилган тарафга қадалди. Қизлардан бири ҳаяжонини босолмай – Кани, – деб юборди баланд овозда. – Қайси тарафда?

Чингиз Айтматов бу пайтда ёнида-

ги бир ҳамкасбига ниманидир ёзиб-чикиб тушунтириш билан банд эди. Йиғилиш раисининг инглиз тилидаги "танаффус", деган лутфи янграши билан ўзимизни ўша пайтда жўшқин асарлари ила қалбимизни ром этган Чингиз Айтматов томонга урдик. Кимдир янги сотиб олган китобига, бошқа бири ён дафтарчасига у кишидан дастхат ёздириб олди. Хуллас, талаба-ёшлар қуршовидан чиқиб Чингиз оғага осон бўлмади. Мен эса буюк ёзувчининг сариқ муқовали икки жилдлигини қишлоқда қолдириб келганимдан хафа бўлиб кетдим. Ахир, Чингиз Айтматовнинг бу кўш жилдини бошдан-оёқ ўқиган, "Жамила" ва "Сарвқомат дилбарим" қиссалари бош қаҳрамонлари Жамилаю Асалга фойбона ошиқ бўлган эдим-да. Анжуман кечга яқин тугади. Автобусда

ётоқхонага қайтаётганда ҳам Чингиз Айтматовдан дастхат ололмаганимдан кўнглим ғаш эди. Аммо ётоқхонада қурсдош дўстим Шавкатнинг китоблари жонимга ора кирди: "Икки томликнинг биринчи китобини олиб, эрталаб Чингиз Айтматов ҳузурига қўшдек еламан!"

Эрталабдан Чингиз Айтматов келиши мумкин бўлган театрларда йўл пойлаб бошладим.

– Сен соат етида "Панорама" кинотеатрига боргин, – деди тадбир иштирокчиларидан бири, – Чингиз оға ўша ерга келади. "Панорама"га ярим соат эрта бордим. Атрофда мен таниган ва танимаган, ҳатто исмини билмайдиган шоирлар. Улар бир-бирлари билан суҳбатлашиб, сайр этиб юришибди. Бироқ, Чингиз оға йўқ...

– Чингиз Айтматов ёзувчи-ку, – деди саволимга жавобан шоир Туроб Тўла, – бу ерга шоирлар келади.

Шунда томоғимга бир нима тикилгандек бўлди. Наҳотки, яна бир куним бесамар кетсам!

Бир пайт оппоқ "Волга" Алишер Навоий кўчасидан бурилиб, Санъат саройи томон юра бошладим. Юрагим бир нарсани сезгандек, ўзидан ўзи "дук-дук" уриб кетди. Скамейкадан сапчиб туриб, машина тарафга қадам ташладим.

– Мумкин эмас, – дея йўлимга

сурилиб, ёнидан жой берди. Китобни бир-бир варақлаб, сифатини кўздан кечирди. Ўз навбатида мендан ҳам гап ола бошладим.

– Яхши, Мамир, фамилиянг ким

эле, – деди Чингиз оға.

Мен айтдим.

– Мусулмонми? Ў-ў, ажойиб фамилиянг бор экан, – юзюда табассум

пайдо бўлди Чингиз оғанинг. – Ўқийсанми?

– Ҳа.

– Университетда, – тақрорлади Чингиз оға. – Ў-ў, журналист!

Китобнинг ўнги-терсига қараб олди-да:

– Каерге жазайин, – деб сўраб қолди.

– Сурагингиз остига!

Чингиз оға "Мусулмонов Мамирга"

деб ёзиб, имзосини чекди.

– Оға, – даб-дурустдан менинг ҳам

илхомим жўшиб кетди, – менга бир

сўз ёзиб беринг!

– Қандай сўз?

– Бир умрга татийдиган, бир умрга

ибрат бўладиган.

Бир дақиқалик сукут ва фикр мен-

га сарфланаётганидан бахтиёр эдим. Ёзувчи бир қарорга келди чоғи, қаламини тебратга бошлади. Сўнгра китобни ёпиб, менга узатди.

– Чингиз оға, – дедим бироз сур-

лигим тутиб, – ружкангизни менга

сова қилинг!

– Мен эми неде жазем, – деди сод-

Ўзбек кинеси тарихида биринчи ўзбек генерали, Иккинчи жаҳон уруши йилларида кўрсатган жасорати билан номи тилларда дoston бўлган Собир Раҳимов ҳақида ҳикоя қилувчи “Генерал Раҳимов” фильми алоҳида ўрин тутди. Таниқли ўзбек режиссёри Зоҳид Собитов бошчилигида суратга олинган мазкур фильм яратилганига бу йил 50 йил бўлди. Маълумки, фильмдаги асосий қаҳрамон — генерал Собир Раҳимов образини Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ артисти, марҳум Зикир Муҳаммаджонов ижро этган. Куйида санъаткорнинг С.Раҳимов образини экранда жонлантириш жараёнидаги хотираларидан айрим лавҳаларни эътиборингизга ҳавола этилмоқда.

Режиссёр Зоҳид Собитов ўзи суратга олаётган генерал Собир Раҳимов ҳақидаги фильмда бош роль ижросига мени таклиф қилганида ҳам суюндим, ҳам ҳаяжонландим. Чунки бу ниҳоятда масъулиятли роль эди. Ишни Собир Раҳимов шахсияти ва жанговар ҳаётини ўрганишдан бошладим. Жуда кўп одамлар билан суҳбатлашимизга тўғри келди. Шу суҳбатлардан менга энг кўп ёрдами теккани Тамарахоним ва Гаҳвархоним билан бўлиб ўтган суҳбатлар эди. Уларнинг айтишича, генерал Раҳимов ниҳоятда вазмин одам бўлиб, оддий солдатларга доим ғамхўрлик қилган экан. Унда соддалик, самимийлик устун бўлган. Ўзбекистон тарихи музейидан генералнинг кийимидан бўлак ҳеч қандай архив ҳужжатларини тополмаганман. Аслида қариндошларидан ҳам генерал ҳақида дурустгина маълумот ололмаганман.

Биз 1967 йилнинг 25 июнида аввал Ригага учиб, сўнгра ундан 100 км. олисдаги кичик бир шаҳарча — Цесис деган жойга машинада йўл олдик.

Мен Собир Раҳимовнинг отга муносабатини кўрсатиш лавҳасига қизиқиб қолгандим. Албатта, бу лавҳани иккинчи жаҳон уруши жараёнида кўрсатиб бўлмас эдию, лекин фильм генералнинг таржимаи ҳолига оид бўлганидан унинг отлик армияда хизмат қилганини кўрсатиш жоиз эди. Ҳатто бунинг учун Тошкентдан от ҳам олиб борилганди. Ўн беш кун ёққан ёмғирдан сўнг ҳаво юришиб кетиши билан мени бир хонадонга қўчиришди. Ўша отни миниб машқ қилишни, унга қараб туришни ҳам ўзимга юқлашди. Машқ туфайли бир метрдан баландроқ тўсиқлардан ўтадиган бўлдим. Бир куни шох-шаббаларни тўплаб, оралиғи 2 метр, баландлиги 1,5 метр келадиган тўсиқ ясадим ва отга миниб, “Ё, пирим” деб уни чоптирдим. От ўтди, лекин ўзим устидан учиб кетдим: “Ер қўли бўлганидан шикаст емадим ҳисоб. Бундан хабар топган Зоҳид Собитов машқни тўхтатиб, отни мен турган жойдан олиб кетишни буюрди. Лекин от қаерга боғлаб қўйилмасин, кимнинг қўлига топширилмасин, барибир, олдимга келаверарди. Охири, мен турган ҳовлининг

эгаси мўйсафид латиш отга ишқибоз бўлганидан, ўзим қараб тураман, деб ваъда қилди-да, олиб қолди.

Режиссёр Зоҳид Собитов бир куни мени генерал формасида жанг майдони тайёрланаётган жойга олиб чиқди-да, махсус креслога ўтқазиб қўйди. Хали суратга олиш бошланмаганди. Бизга ёрдамга келган армия қисмлари “жанглар” учун ҳақиқий машқларни ўтказаятган эди. Ҳозирча бу “жанг”ни полковник Усачев бошқарарди. Собитов бўладиган “жанглар”ни кўздан кечириб, фильм учун зарурларини кўз остига олиб қўярди. Узоқдан қўшилиш учун келаётган яна бир қисм кўринди. Унинг командири генерал формасида ўтирганими кўриб, қисмларни тўхтатиб-да, шахдам қадам билан олдимга келиб, “Ўртоқ генерал, рухсат этинг, ўртоқ полковникка мурожаат этай”, деди.

Собитов генералликка анча ўрганиб қолганими сезиб юрган бўлса ҳам, яна бир синаб кўрмоқ учун “адыютантим” билан “Виллис” машинага ўтқазиб, гўшт олиб келиш учун ўрмон ичидаги қушхонага юборди. Ёдингизда бўлса, жанг олдида генераллар тўпланишиб, Раҳимов тайёрлаган паловни ейишди ва уни “Раҳимов палови” деб макташди. Ҳақиқатда шундай бўлган экан. Генерал Раҳимовнинг ўзи жангга кириш олдида қўл остидагиларга палов дамлаб берган экан. Биз шу лавҳани фильмда кўрсатишга уриниб кўрганмиз. Ўзи бу лавҳани суратга олиш бир кунлик иш эдию, аммо ўн кунга чўзилган. Сабаби, шу саҳнада иштирок этадиганларнинг ҳаммаси Москвадан келган артистлар бўлиб, бу лавҳада суратга тушишни ўн кунга чўзишганди. Ҳар куни палов дамлаб,

ҚАНДАЙ ҚИЛИБ “ГЕНЕРАЛ” БЎЛИБ ҚОЛДИМ

Қоидада шундай эканлигини яхши билардим, хали генераллигимни дуруст ўзлаштирмаганимдан нима дейишимни билмай, довдираб қолдим. Буни кузатиб турган полковник уни дарҳол ёнига чақириб, мушқулумни осон қилди. Ана шундан кейин режиссёр деярли ҳар куни генерал кийимида юришимни буюрди. Генерал сифатида биринчи кун кўчага чиқар эканман, ҳаёлим қочганиданми ё унутганимданми, рўпарамдан келаётган оддий солдатга оёғимни тапиллатиб, “честь” бериб ўтибман. Шундай кунларнинг бирида ҳақиқий генералга ҳам дуч келиб қолганман. Уновни меникидан юқори, яъни генерал-лейтенант эди. Албатта, формага анча ўрганиб қолган эдимю, аммо ўзимдан катта генералга дуч келмагандим. Нима бўлса бўлар деб, рўбарў келганда оёғимни тапиллатмасам ҳам “честь” бериб, саломлашиб ўтган бўлдим. У ҳам ўтиб кетди. Лекин бироз кўриб, орқамга қараганимда генералнинг таажжуб билан тикилиб турганини кўрдим...

кайта-кайта суратга олинганди. Биз борганда у ердаги дўконларда чўчка гўшти билан мол гўшти бор эди. Шу туфайли қўй гўшти билан ёғни ундириш учун мени қушхонага рўпара қилишган. Албатта, маъмурият гаплашса ҳам бўлар эдию, аммо жасоратимни синаб кўрмоқ учун юборишаётганини сезиб турардим. Ўрмон ичидаги қушхонага 50 метрча қолганда машинани тўхтатишни буюриб, адыютантга генерал келганини айт, деб қоровулхонага юбордим. Адыютант шу гапни айтиши билан қоровул дарҳол директорга қўнғирқ қилган. Бирпасда ваҳимага тушган, оқ халат кийган бошқалар мен томон юғриб келаётганини кўриб, машинадан тушмай ўтиравердим. Улар бирпасда машина атрофини ўраб, сермулозамат бўлиб қолишди. Кейин аста-секин машинадан тушиб, ҳаммасига бир-бир кўз юғуртирдим-да, қушхона дарвозаси томон шахдам қадам билан йўл олдим. Улар орқамда парвонадек юғриб келишаётганини сезардим. Дарвозага

Ретро



борганда, директорни имлаб кабинетга бошлашни буюрдим. У менга жой кўрсатди. Директор креслосига ўтирмасимданок атрофимда парвона бўлаётганини кўриб гапни юмшатишни маъқул кўрдим. Хуллас, ётиғи билан бу ерга биз фильм олгани келганимизни, асосан ўзбеклар эканлигимизни, қўй ёғи ва гўштидан ош ейишга ўрганишимизни айтдим. У ҳам “Э, ҳудода шукр” дегандай, қанча гўшт кераклигини сўради. Шунда ҳар куни ўз пулимизга икитадан қўй олиб боришларини сўра-

нинг устидан юриб кетди. Режиссёр “стоп” деб бақирди. Шу пайтнинг ўзида танк тагида қолган солдат кийимидаги артист ўрнидан туриб, яна чалқанча йикилди. Ҳаммамиз тепасига бордик. Ҳайрият, тирик экан, уни дарҳол касалхонага жўнатдик. Худо асрайман деса, ҳеч нарса эмас. У ётган ер пастроқ бўлиб, танк филдираклари умум занжирга бириктирилган бўлганидан пастга тегмасдан, икки томондаги баландлиқдан ўтиб кетган экан.

Маълумотларга қараганда, Собир Раҳимов дивизияси жуда катта ботқоқликдан кечиб ўтиб, душманни ваҳимага солган. Шу лавҳа фильмда акс эттирилди. Болтиқбўйи туманларидан бир неча ботқоқлик ерлар кўздан кечирилди. Охири Кенгсберг (ҳозирги Калининград) шаҳри чеккасида одам боласи яқинлаша олмайдиган ботқоқ танланди. Оёқларга дарҳол шох-шаббалари бойлаб олинса, ботиши осонлашарди. Бу ҳолат бир неча солдатлар билан машқ қилиб қўрилди. Энг ёмон, кунлар совиб кетгани учун оёқлар музларди. Айниқса, гўлалар ташлаб, устидан тўпни олиб ўтиш машаққатини кинода кўргансиз.

Бир кадрда дивизия қамалда эканида Раҳимов Фрике билан учрашгани кўрсатилади. Шунда Фрике: “Биз Тошкентда бўламиз”, дейди. “Наҳотки халқим қулликка маҳкум бўлади”, деган ҳаёл миямга урилади. Ва бироз ўзимни босиб олғач, “Жўжани кузда санайдилар”, деб хитоб қиламан. Суратга олинаётган саҳналарда шу сўз мен учун туртки бўлиб турарди. Ҳужумга ўтиш олдида армияга “оёғингизни қўлга олмасиз” деб бўлиб, бошқаларига буйруқ беришим, танқдан сакраб тушиб, ҳужумни кузатишни зарур эди. Фильм тайёр бўлиб, халқимизга намойиш қилинган пайтда одамлар мени учратиш қилишса, “жўжани кузда санаймиз”, деб қўйи-

шарди. Шунда ич-ичимдан халқимизнинг ватанпарварлик туйғуси жўш урганини сезардим. Чиндан ҳам бизлар ўз қаҳрамонларимиз билан фахрлансак арзийди.

Суратга олиш ишлари 1967 йилда якунланиб, 1968 йил февралда премьераси бўлди. Ўтган давр ичида томошабинлар бу фильمنى киноэкранларда, телевизорда қайта-қайта кўрдилар. Картина дунёнинг турли қитъаларида ҳам намойиш қилинган. Айниқса, мен учун қадри ва унутилмас воқеалардан бири Польшанинг Гданск шаҳридан олган мактуб бўлган. Маълумки, С.Раҳимов дивизияси бу шаҳарни фашистлардан озод қилган. Фильмни томоша қилган польшалық мухлислар, уруш ветеранлари саркардаимиз ҳақида илиқ хотиралар ёзиш билан бир қаторда, унинг номини абадийлаштириш мақсадида Болтиқ денгизи флотига “Генерал Раҳимов” кемасини бунёд этиб, ишга туширишганини ҳам айтишганди. Ҳозирга қадар Ўзбекистондаги Польша элчихонаси орқали Гданск шаҳридан миннатдорлик мактубларини олиб тураман.

Бундан бир неча йил илгари Тошкентда ўтказилган Осиё, Африка ва Лотин Америкаси халқлари кинофестивалида жазоирлик киночилар билан учрашганимда фильмиимиз жуда катта таассурот қолдирганини айтишганди. Бу ҳақда “Кино” журналада мақола ҳам босилган. Фильм иштирокчилари Эстония ва Россияда ўтказилган халқаро кинофестивалларда юқори мукофотларга сазовор бўлишганди. Бундай фильмлар қанча-қанча авлодлар тарбиясига хизмат қилади, деб ўйлайман. Ҳар йили халқимиз фашизм устидан қозонилган Улуғ Ғалабани нишонлар экан, аждодларимиз жасорати кўз олдимизда намоён бўлади. Шу боис ватанпарварлик туйғуси қалбимизда жўш ураверади.



“PROLOGUE — 2018”

Куни кеча пойтахтимиздаги Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон давлат академик катта театрида “PROlogue — 2018” халқаро кинофестивалининг очилиш маросими бўлиб ўтди.

“PROlogue — 2018” халқаро кинофестивалидан қўзланган асосий мақсад кинематография соҳасида юртимиз ва хорижий тажрибани атрофлича ўрганиш, таҳлил этиш, ижодкорларнинг ўзаро мулоқоти учун зарур имконият ва шароитлар яратиш, юртдошларимизни миллий ва жаҳон кино санъатининг энг сўнгги ютуқларидан баҳраманд этишдан иборатдир. Ушбу фестивалда дунёнинг қўллаб давлатларидан тақдим этилган 280 дан ортиқ картинадан саралаб олинган 31 та фильм томошабинлар эътиборига ҳавола этилади.

“PROlogue-2018” халқаро кинофестивали доирасидаги илк тадбир Ёшлар ижод саройида бўлиб ўтди. Бу ерда “Ўзбек кинеси тарихи” деб номланган фотокўргазма ташкил этилди.

Миллий кино санъатимизнинг босиб ўтган тарихий йўли ҳақида ҳикоя қилувчи ушбу фотокўргазмада 70 фотосурат намойиш этилмоқда. Жумладан, 1925 йилда “Шарқ юлдузи” кинофабрикаси номи билан фаолият бошлаган ҳозирги “Ўзбекфильм” киностудиясида суратга олинган илк ўзбек бадиий фильмлари — “Ўлим минораси”, “Иккинчи хотин” каби картиналар тарихидан сўзловчи суратлар намойиш этилди.

Айни пайтда бу ерда ўтган асрнинг “Маҳаллада дув-дув гап”, “Тошкент — нон шаҳри”, “Шум бола”, “Еттинчи ўқ”, “Келинлар кўзгалони”, “Сиз кимсиз?”, истиқлол йилларида яратилган “Ватан”, “Сабот” каби фильмлардан лавҳалар акс этган фотосуратлар билан танишиш мумкин.

ЎЗАС мухбири

Ўзбек Миллий академик драма театрида “Дебют-2018” V республика кўрик-фестивали ғолибларини тақдирлаш маросими ўтказилди.

Унда сўзга чиққан Ўзбекистон Республикаси маданият вазири Бахтиёр Сайфуллаев мамлакатимизда миллий маданиятимиз ва санъатимиз истиқболлини кўзлаб қатор қарорлар ва қонун ҳужжатлари қабул қилинаётганини таъкидлади.

Хусусан, 2017 йил 31 майда Давлатимиз раҳбарининг “Маданият ва санъат соҳасини янада ривожлантириш ва тақомиллаштиришга доир чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори ана шундай ҳужжатлардан бири бўлди. Унга, асосан, юртимиздаги театрларнинг аҳоли бағъатини ўрганилиб, бинолар таъмирланмоқда, айниқса, театр жамоаси иходий фаолиятига қулай шарт-шароитлар яратилмоқда. Таъкидлаш кераки, мазкур қарорда “Сени қўйлаймиз, замондош!”, “Дебют” каби театр кўрик-фестиваллари ўтказиш орқали замонамиз қаҳрамонлари образи, юртимизда амалга оши-

рилаётган улкан бунёдкорлик ишларини акс эттирувчи саҳна асарларини яратиш вазифалари қўйилган.

Фестивалга тақдим этилган саҳна асарларини баҳолашда бир қатор мезонларга, жумладан, асарнинг бадиий мукамаллиги, режиссёрлик, ижро маҳорати ҳамда саҳна декорацияларининг ўзига хослигига эътибор қаратилди. Кўрик ҳайъати Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат академик мусикали театри ёш режиссёри Мухтар Реймовнинг “Лувр ўрдаги” спектаклини биринчи ўринга лойиқ топди. Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон давлат академик катта театри ёш режиссёри Равшан Чориевнинг “Оппокой ва етти гном” спектакли иккинчи ўринни олди.

Хоразм вилояти мусикали драма театрининг ёш режиссёри Журъатбек Сотиболдиев ҳамда Муқимий номидаги Ўзбекистон давлат мусикали театри ёш режиссёри Достонбек Худойбердиевнинг спектакллари учинчи ўринга муносиб қўрилди. Ғолиблар диплом ва эсдалик совғалари билан тақдирланди.

“ТЕАТР”

2018 йил 5-сон



“Ҳар бир образни талқин этганда, унинг ода-мийлигидан келиб чиқарилса, ҳаётий воқеалар қаҳрамон кимлигини кўрсата олади. Шунинг учун актёр ҳеч қачон ўз ишига касб тақозоси деб қарамаслиги керак. Актёрлик санъатини бурч, истеъод, ҳаёт деб билган кишигина ҳақиқий санъаткор бўла олади. Изланиш ва ижод машаққатларига бардош бера оладиган чинакам фидойилар ана шу йўлни танлаши ва ўз бурчига содиқ қолиши мумкин”.

Катта саҳнага эндигина қадам қўйган ёш актёрлар учун сабоқ бўлишга арзийдиган бу қимматли фикрларни Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ артисти Зикир Муҳаммаджоновнинг журналининг янги сонидан ўрин олган “Театр ва кино муҳаббатим менинги!” номи мақоласида ўқийсиз. Шунингдек, журналининг ушбу сонида ўқувчилар Э.Мухторовнинг “Турсуной”, М.Акмалжонованин “Муслика жанрларини забот этган дирижёр”, Н.Ҳайдарованин “Қўғирчоқ театридан унган мултипликация” сарлаҳқали мақола ва тадқиқотлари, драматург Қўчқор Норқобилнинг “Бахтнинг бозори борми?” номида комедиядан берилган парча билан ҳам танишиш мумкин.

“УМР ИБРАТЛАРИ”

Мамлакатимизда айни пайтда юздан зиёд турли миллат ва элат вакиллари халқимиз билан битта оилада — ахилнокликда яшаб, Ватанимиз раванқи йўлида турли жаҳаларда меҳнат қилмоқда. Улар орасидаги адиб ва шоирларнинг ўз миллий тилида самарали ижод қилаётгани таҳсинга лойиқ. Ўзбекистонда яшаб қозоқ тилида ижод қилаётган Қолдибек оға Сейдинов ҳам ана шундай ижодкорлардан бири ҳисобланади.

Яқинда пойтахтдаги “Машхур-пресс” нашриёти томонидан Қолдибек Сейдиновнинг “Умр ибратлари” (қозоқ тилида “Омр ўрнектери”) номи шеърӣ тўплами чоп этилди. Ўн бир бўлимдан иборат ушбу китобдан шоирнинг она Ватан, севги, халқлар дўстлиги ва бошқа мавзулардаги шеърларини ўқийсиз. Шунингдек, тўпламдан ижодкорнинг ўзбек тилида ёзилган шеърлари ҳам ўрин олган.

Эътиборли жиҳати, муаллиф ушбу китобга атоқли ўзбек шоирлари Ғафур Ғулум, Миртемир, Абдулла Орипов ва бошқалар иходидан қилган таржималарини ҳам киритган.

Нигоҳ



ҚИШ СОНАТАСИ

Ўзбекистон тасвирий санъат галереясида Корёя замонавий тасвирий санъатига бағишланган “A Beautiful Accompany” деб номланган кўргазма очилди.

Макур тақдимот Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирилик ҳузуридаги Маданият ва санъатни ривожлантириш Жамғармаси, Тасвирий санъат галереяси, “AB - gallery” номи Корёя Миллий галереяси ҳамкорлигида ташкил этилди. Кўргазманинг очилиш маросимида Маданият вазирининг биринчи ўринбосари Озодбек Назарбеков ва Корёя Республикасининг Ўзбекистон Республикасидаги мухтор элчиси Квон Ёнг У сўзга чиқиб, ушбу тадбир Ўзбекистон ва Корёя ўртасидаги дипломатик ҳамкорлигининг йигирма етти йиллигига бағишланганини таъкидладилар. Дарҳақиқат, икки халқни ўзаро урф-одатлари, турмуш-тарзларида самимий ўхшашлик боғлаб туради десак, муболага бўлмас.

Экспозицияда корёялик ўн олти нафар рассомнинг етмишдан зиёд санъат асарлари намойиш этилмоқда. Рассомлар замонавий Корёяни ўз қарашлари кузатувидан ўтказган ҳолда, одамлар ўртасидаги муносабатлар, абстракт сюжетлар, ҳар кунги воқеа-ҳодисалар ва Корёянинг серқирра табиатини акс эттирганлар. Ижодкорлардан Min-Kyo Kimнинг “Тоғлар овози”, “Қиш сонатаси”, “Куз ранглари” ҳамда Sang-Chol Wonнинг “Хаётнинг ҳар кунига таклиф”-сингари ишлари мавзу ва ранглар уйғунлиги билан барча томошабинларга манзур бўлди.

Шунингдек, кўргазма доирасида ижодий учрашувлар ташкил этилиб, унда замонавий санъатнинг асосий тенденцияларини ривожлантириш соҳасидаги тадбиркорлик масалалари муҳокама этилди.

Сарвара ҚОСИМОВА

Юқори синфларда ўқитган қизлар орасида тенгдошларидан хат олмагани ҳам бўлади. Айниқса, улар кўза яқин ва бўйи етиб қолган бўлса. Бироқ ҳаммаси ҳам бу хатларга жавоб беришавормайди. Баъзилари ироласи кучлилик қилиб "ўлим-қўлим"ларга парвосиз бўлса, бошқалари аниқ фикри йўқлигидан тенгдошлари кўнглини оғиритиб келмай улардан қочиб ҳам юришди... Хуллас, бу муносабатларда ёшларнинг фақат ўзлари идрок этадиган индивидуал қарашлар устулик қилади.

— Менга ҳам кўп синфдошларим хат ёзишган, — деб ёшликдаги ўт-олов йилларини эслайди Райҳона. — Эрталаб барвақт туриб кўча юзини супириб қўйишми билган бир синфдошим дарвоза тирқишига хат қўйиб кетибди. Мен билмаганман, отам кўриб қопти. Нонушадан сўнг хонасига чақириб, "Қизим, бу хатни очиб ўқигин-чи, кимдан экан?" деди. Ундан хабарим йўқлигини айтиб, юзим ловуллаб ёнгача ўқидим. "Майли, қизим. Уялма. Фақат, тўғриси айт, шу болада кўнглинг борми?" деб сўради отам. "Йўқ, мен ҳали Тошкентга бориб университетда ўқишмоқчиман", дедим. Отам тўғри тушунди ва: "Майли, қўвер, фақат ўзингга ишон, ўқингчи тўғрулардан эҳтиёт бўлиб юр", деди. Оралдан бир ҳафта ўтган, Ҳалима Худойбердиевнинг "Илк муҳаббат" деган китобчасини олиб келиб берди. "Ўқигин ва сабоқ олгин", деди. Таниқли шоирамининг бу тўплами мен каби жуда кўп қизлар учун пок ороларга етишда сирдош ва ҳамроҳ бўлган...

Кўнглида кири йўқ, очик юзли бу аёлнинг ҳаётидаги энг муҳим воқеаларни ҳам худди ақин дўстига айтгандек дангал қилиб қўйиш, улардан баъзиди тўғри сабоқ чиқара олгани боис бутун бахтли оила бекаси бўлганидан ифтихор қилишини ҳис этасиз.

— Беш кунлик келинчақ эдим, — дея сўзида давом этади Райҳона. — Эрим ўшанда мен учун арзимас бўлиб туюлган бир нарса учун юзимга шапалоқ тортиб юборди. Қаттиқ ўксидим. Қизлик уйим икки кўча нарида эди, йиллаб-сиқтаганча ўша ёққа югурдим. Мени кўриб онамининг эси оғиб қолаётди. Ахир беш кунлик келинчақман-да — онам бечора ҳар хил ҳаёлларга бори... "Йўқ, она, ҳаммаси жойида. Фақат қўйлагини ювиб торга осиб қўювдим, дазмонлаб эсимдан чиққан экан. Шунинг учун менга қўл кўтарди, энди у билан яшайман", дедим. Онам: "Бу ишинг нотўғри", деса ҳам ўз сўзида туриб олдим. "Ҳали кечкурун даладан келсин, қизим, бағога қоламиз", дея оқшом тушушини-эзилиб, бир алфозда кутди онам. Мен ҳам бу ишимга отам нима деркан, деб титраб-қақшаб турардим.

Отам ишдан қайтган: "Тинчликми, нега кўвингиз, бир ўзинг келиб олдинг?" деб сўради. Мен йиллаб бўлган воқеани айтиб бердим. "Сени уриб тўғри қилибди. Негатанга қўйлагини тайёр қилиб қўймадинг. Ахир, бу сенинг вазифанг-ку!" дедилар. Мен барибир ўз фикримни маъқуладим: "У билан энди яшайман..."

Биласизми, шунда отам нима деди?

— Завқингга қишлоқдаги истаган қиз жон деб тегди. Мана шу кўчадан тўй-тўйлаб ўтадиган бўлса, билгинки, ўша кун мен етти қават ерининг тагига кириб кетган бўламан...

Отамдан бу гапни эшитиб, бутун вужудим титраб гапиролмай қолдим.

— Тўшундингми, татинми?! Тўшунган бўлсанг — ҳозирқоқ унингга борасан! Сен, хотин, тез қатлама қил, устига қуюқ қилиб шакар сен. Ўзим олиб бориб қўяман. Бундан кейин бунақа гапларни кўтариб юрмайсан...

Ёзувчи Ментгор Олломурод иккимиз Райҳонанинг ҳикояси давомини сабрсизлик билан кутиб, жим тинглар эдик. Хуллас, ота турмуш ва оилавий бахт муҳитини чуқур англаб етмаган қизига қатъий билан сабоқ берди, тўғри йўлни кўрсатди. Қизи келин бўлиб тушган хонадонга бориб: "Қуда, айб бизлардан ўтди. Кечиринглар. Агар кечирмасанглар — эгилган бошимни кўтармасдан туравераман", деб бош эгди. Қудалар шўбери қолишди. Ахир, эл таниган баобур одамнинг бундай ҳолда уэр айтиб туриши ҳар қандай кимсани инсофга қақирмай қўрмайди. Улар дарров: "Кечирдик, кечирдик! Боринг, келин, уйингизнинг чирогини ёқиб қўйинг", дейишди.

— Отамнинг ўша сабоғи бутун умримга татиди. Оила, бахт нелигини теран англаб олдим. Мана, бутун мендан бахтли аёл, мендан бахтли она йўқ. Турмушининг барча синоваларига ҳош бериб ўсдим, улайдим. Сингилларимга ҳам ҳаёт сабоғини сингирдим. Улар ҳам ўз турмушларидан рози, бахтли ҳаёт кечирмоқда. Аллоҳга шукр, бирорзаминнинг оиламизда ишқал чиққан эмас. Биз отамизнинг сабоғини олганми. Насиб этсан, энди ўзим ҳам келин туширамиз, қайнона бўламан...

Бу сўхбат, албатта, ўз-ўзидан тўғилмаганди. Ўша кунлари ижодий сафар билан Сурхондарёда бўлганимда жарқуронлик севилган қиз ва йигитнинг ўз жонларига ҳаёт қилганлари ҳақида интернет орқали бутун дунёга ёйилган ноҳуш хабарнинг қўлқаси кўпчиликнинг дил ойнасини хира қилиб турарди. Ўзларини бундай қаттиқ қадамдан тия олмаган ёшлар

тарбияси ўзини шу жамиятнинг онгли аъзоси деб билган ҳар бир миллатдошимизни чуқур қайғута солган эди. «Кумқишлоқ» маҳалласида яшовчи 17 ёшли қиз ва 20 ёшли йигит тунги соат 2:50 атрофида поезд етиб келишга элик метр қолганда рельслар оралигига ўтириб олишган...

Маълум бўлишча, йигит қизнинг уйига бир неча бор совчи юборган, бироқ қиз ҳали вояга етмагани, мактаб ўқувчиси бўлгани учун рад жавоби берилган. Йигитнинг хонадони эса аздор бўлган. Онаси бир йилча аввал вафот этган, боз устига ҳали акиси уйланмаган экан. Хуллас, ўз жонига қасд қилган ҳар иккала ёшнинг оиласи тезда тўй қилишга имкон бўлмаган, бунинг узрли сабаблари ҳаммага тушунарли. Ёшлар эса...

Ўш, турмушимизда гоҳ-гоҳ бўлса-да, учраб турадиган бу каби фожиаларнинг илдири қаерда? Ёшларнинг ота-онаси, улар ўқитган мактаб, маҳалла — хуллас бутун жамият ҳолис туриб ўйлайдиган, касалликка аниқ таъхис қўймасдан бўлмайдиган масала бу. Райҳонанинг отаси вақтида қатъий кўрсатгани туфайли ёш оиланинг ҳаёти издан чиқиб кетмаган. Райҳона ўшанда англаб етган ҳақиқат сингилларига ҳам таъсир кўрсатган ва бутун уларнинг барчаси ўз ҳаётидан мамнун. Ойдай очилиб, ҳаёт завқини суришмоқда, ўғил-қизларини қатта ҳаётга тайёрлашмоқда. Райҳона Раҳимова бутун нафақат турмушда, айна чоғда ижтимоий ҳаётда ҳам ўз ўрнини топган моҳир ишбоши. У раҳбарлик қилаётган вилот газетасининг элик мингдан зиёд муштарийси бор...

Одоб, ахлоқ ва одам

УЧ ЧАШМА

Ёхуд Райҳона нима дейди?

Чуқур уйламасдан сўнгги қаттиқ қадамга журят этганларга ҳушқўшлик энг оғир гуноҳ эканлиги, барча динлар — ислом дини ҳам, насронийлик ҳам бундай кимсаларни асло кечирмаслигини уларга бирорта муаллим ёки ота-она, опа-сингил ёхуд ака-укалар айтишганмикин? Севилганлар китоб ўқиганми? Нимадан, кимдан ибрат олишган? Балки уларга интернетдаги ўз жонига қасд қилишга ундовчи гайри тариготларнинг нуқси урдимикин?

Бу саволларга жавоб топиш қийин. Модомики, ҳаётда шундай маънавий муаммолар бор экан, бутун жамият шу хасталикка даво изламоқда, бу ҳақда мушоҳада юритмаслиги мумкин эмас. Гап айланб ёшларнинг чўчмак телеканаллар, қўл телефон, интернетдаги олд-қондилар билан андармон бўлиб, умуман китоб ўқимаслигига бориб тақаллипти. Табиийки, бундай ёшлар ҳаёт ҳақида, турмушининг аччиқ-чўчуги ҳақида юзак тушуночага эга бўладилар. Аксинча, ёшларидан илмга меҳр қўйиб, кўп китоб ўқиганлар бундай қаттиқ хатти-ҳаракатдан ўзларини тий оладилар. Китоб ўқимаганлар кўп-қўрона муҳаббатнинг қулига айланиб, бахтсизликка юз тутиши сир эмас. Китоб ёшларни ҳаётни севилга ўргатади. Ҳаёт нимадигини мушоҳада этишга, ўз ҳаётларида хатога йўл қўйиб, шу хатонинг жабрини тортидан турмушдан сабоқ олишга, ҳатто энг оғир лаҳзаларда ҳам тўғри йўлни топишга ўргатади. Бунга китобни севган ҳар бир киши ўз ҳаётидан мисоллар топиши тайин. Максим Горький "Ўзимдаги барча яхши хислатлар учун китобдан миннатдорман", деб бежиз айтмаган.

Ҳақиқий севги қўнғилда туғилади ва ақлдан қувват олади. Абдулла Қодирий боғимиз ҳаётининг аччиқ-чўчугини тортиб донишманд даражасига етган қаҳрамони Ҳасанали тилидан Отабекка шундай дейди: "Айби йўқ, ўғлим, муҳаббат жуда оз йигитларга мурасар бўладиган юрак жавҳаридир".

Ҳасанали Отабекнинг бирдан бошқача бўлиб қолгани, тунлари ҳеч кимга билдирмай "уф" тортиб чиқаётганидан безовталаниб, унинг "касал"-ига аниқ таъхис қўйди ҳамда Отабек қалбидидаги муҳаббат жуда оз йигитларга насиб этадиган юрак жавҳари бўлиш баробарида "...кўп вақтлар кишига зарарлик ҳам бўлиб чиқадир", деб огоҳ этади. Бу ўринда Юсуфбек ҳождик улуғ отанинг тарбиясида, якка-ёғиз ўғлини Ҳасаналидек ҳоксор ва меҳрибон хизматкорига ишониб олис сафарларга йўлаганида ҳам ҳақиқат кўрамиз. Адиб ўз қаҳрамонлари хатти-ҳаракатида шундай қатта маъно юкламоқда. Бинобарин, "Ўткан кунлар" шунчаки бахтсиз ишқ достони эмас, у халқимизнинг асрлар синовидан ўтган тарбия сабоқларини ҳам ўзида мужассамлантирган ҳаёт қомусидир.

Агар, ўша жарқуронлик йигит ва қиз "Ўткан кунлар"ни тушуниб, ҳис этиб ўқиганларида ёхуд "Меҳробдан чаён"даги Анвар билан Раънонинг бошига тушган саволларни юрак-юрагидан ўтказиб мутлоақ этишганида, эҳтимол ўз ҳаётлари, пок севилари қадрини ўз қонларига беламаган бўладилар. Борингки, севилганлар бир-бирларига етишмади ҳам дей-

лик. Бу билан ҳам охир замон бўлиб қолмайди! Ҳаётни, севги-муҳаббатнинг асл муҳитини тушунамаслик ёшларни ана шундай қаттиқ қадам қўйишга бошлаши тайин...

Боши берқдай бўлиб кўринган кўчада йўл топа олмай қолганларнинг бири мактабни битирган, иккинчиси ҳали ўқувчи бўлганлиги мактаб тарбияси бутун ниятда долзарб ижтимоий муаммога айланиганини кўрсатмоқда. Шу ҳақда мушоҳада юритилаётган айна кезларда Тошкент шаҳридаги 236-мактабнинг 14 нафар ўқувчиси содир этган қўпол даражадаги ҳуқуқбузарлик яна жамоатчиликни ташвишга солди. Жарқуронлик ёшлар оддий муаммо қаршисида ўзларини оғир сезган бўлсалар, пойтахт мактабда тахсил олаётган ёшлар эса давлат маҳияси янграётган пайтда бежо қилиқлар қилгани учун танбеҳ берган муаллимини дўппослашдан ўзларини тия олмадилар. Оқибатда тарбия беришга масъул бўлган муаллим шифоҳонага тушди. Бу каби воқеалар мактабларимизда маънавий муҳит ниятда ночорлашиб бораётганини кўрсатмайдими? Ўша болаларнинг ота-оналари кимлар экан? Умуман, улар то 11-синфда ўқитилганлари қадар ўзларини қандай тўтиб келишган?

Албатта, бу воқеа тасодифан рўй бермаган. Ўша мактаб ва ўша синфда бундай кўнглисиз ҳуқуқбузарлик содир бўлиши учун аввалдан шароит этилиб келган кўринади. Мактаб педагогик жамоаси бу болаларни уларнинг ота-оналари кўмағида тарбиялашга ё эътибор бермаган ёки тузуқ таълим-тарбия беришга оғирлиқ қилган. Ҳуқуқбузар болалар эса, сирқаси сув кўтармайдиган бўлиб ўсгани туфайли шундай ноҳўя қадамдан ўзларини тия олишмаган. Уларнинг ҳам қўлида, албатта, китоб эмас, кўпроқ қимматбаҳо мобил телефонлар бўлгани аниқ...

Ушбу воқеа вояга етмаганлар комиссияси томонидан кўриб чиқилди. Комиссия аъзолари 14 ўқувчининг ҳаммасини вояга етмаган болалар учун махсус колонияга жўнатиш тақлифини билдиришган. Лекин қонунчиликка кўра, вояга етмаган болаларни дастлаб махсус ҳисобга олмасдан туриб, колонияга жўнатиб бўлмас экан. Уларнинг ота-оналарига нисбатан жарима қўллаш жазоси ҳам жуда енгил деб топилиди. Шу сабабли ҳуқуқбузар ўқувчиларга махсус ҳисобга олиш жазоси берилди. Улар бундан кейин ички ишлар ходимлари назоратида бўлишди.

Бу воқеалар кимларгадир балки жуда кичик, арзимас бўлиб туюлиши ҳам мумкин. Лекин гап ўзининг ва бошқаларнинг жонига қасд қилиш, ёвузликнинг уриб кетаётгани, ёшлар ўртасида жиноят содир этиш оддий ҳолатга айланаётгани ҳақида бормоқда. Бундай воқеалар бутун жамиятни ташвишга солмаслиги мумкин эмас. Эндиликда мактаб таълими ва тарбия жараёналарига давлатимиз раҳбари ва ҳукуматнинг жиддий эътиборидида масалалардан бири сифатида қаралмоқда. Мактабларнинг педагогик жамоалари бундай қатта эътиборнинг муҳитини тизорак англаб етиб, ўз фаолиятларида кескин бурилиш ясашга қодир бўлсалар, ақин ўтмишда йўл қўйилган хатоларни тузатишга, ўқиб келаётган авлодларни миллий менталитетимизга ёт иллатлардан ҳимоя қилишга жуда кўп вақт сарфлашга, баркамол авлодни вояга етказиш учун берилган фурсатни бой беришга тўғри келади. Ана шунда китоб ўқимаслик туфайли юққан "оммавий маданиятсизлик"нинг кенг ёйилиши, муқаддас миллий тўғрулар саёзлашувидан ёш авлодни асрашга ҳеч қолган бўлмади.

Бу жараён маънавий тарбиянинг, инсоний баркамолликнинг бир-бирига чамбарчас боғлиқ бўлган ҳалқаларида. Бу ҳалқалардан бири — оила тарбияси бўлса, иккинчиси — мактаб тарбияси. Учинчиси эса ана шу ҳар икки жиҳатни ўзига бирлаштирган китоб мутлоасидир. Уларнинг ҳар бири ўзига хос мусоффо чамалар. Оила ва мактаб тарбиясидаги олтин халқа зулиса, Тошкентнинг Учтепа туманидаги мактабда бўлганидек, ўқувчилар бемалол тартибга қақирган ўз устозини беҳурмат қилишдан тоймайдиган бўлиб ўсадилар. Мактабда севги-муҳаббат сабоғи қандай бўлиши ҳақида ўйлаб қўрилмагани, ёшлар йўлини йўқотиб қўйганда қандай иш тутиши лозимлиги ҳақида лом-мим дейилмагани, боз устига чинакам бадий юксак китоблар орқали ишқ-муҳаббатнинг муҳияти балоғат ёшига етганлар онгига сингдирилмагани боис Жарқурондаги мактаб ўқувчилари ҳаётида фожиа рўй берди.

Маънавий баркамолликнинг уч чашмаси ҳақида мушоҳада юритдик. Уларни бир бутунлиқда улкан даража менгаш мумкин. Бу чамалардан қайси бири бойдаланса, тиниқ даража мажбур қаломот дентизига етиб боролмайди. Дентизга етиб боролмаган даража ўзини эса ҳам тўзонлар қўмиб юборлади...

Бу биз ҳар кунни кўриб, билиб, аччиқ сабоқ чиқариб турган ҳақиқатлардир.

Мурод АБДУЛЛАЕВ

“ЁРУҒ МАНЗИЛЛАР”

КИТОБНИНГ НАШР КЎРСАТКИЧЛАРИ:

Китобнинг бичими 84+108 1\32 рангли қаттиқ муқовада, офсет қоғоз 1+1да.
Китоб ҳажми — 320 бет. Адади 1000 дон.

ТАНЛОВГА ҚЎЙИДАГИ ҲУЖАТЛАР ТАҚДИМ ЭТИЛАДИ:

- Босмахона хизматини амалга ошириш ҳуқуқини берадиган лицензия (рухсатнома) нусхаси.
- Картотека қарздорлиги тўғрисидаги маълумотнома.
- Нархларни асословчи смета ҳисоб-китоблари.
- Танловда иштирок этиш тўғрисидаги ариза (эркин шаклда).

Буюртмачи манзили: Тошкент шаҳари, Чилонзор тумани, А.Навоий номидаги Миллий боғ худудидagi
«Адиблар хиёбони»
Ўбекистон Ёзувчилар уюшмаси.
Телефонлар: 231-69-88; 231-69-87 (факс).

ТАНЛОВ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва "Ижод" жамоат фонди "Ўзбек мумтоз ва замонавий адабиётини халқаро миқёсда ўрганиш ва тарғиб қилишининг долзарб масалалари" мавзусида шу йилнинг 7-8 август кунлари Тошкентда бўлиб ўтган халқаро конференцияга бағишланган "Адабий дўстлик — абадий дўстлик" дўстлик китобини, шунингдек, "Ёруғ манзиллар" номли публицистик мақола ва бадиалар тўпламининг

«АДИБ ВА ЖАМИЯТ» рукинда наشر этиш бўйича наشريётлар ўртасида танлов эълон қилади.

Танлов муддати эълон чиққан кундан бошлаб 10 кун.

“АДАБИЙ ДЎСТЛИК — АБАДИЙ ДЎСТЛИК” КИТОБНИНГ НАШР КЎРСАТКИЧЛАРИ:

Китобнинг бичими 84+108 1\32 рангли қаттиқ муқовада, офсет қоғоз 1+1да.
Китоб ҳажми — 160 бет + 8 бет вклейка. Адади 1000 дон.

Муассис:
ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
Ҳа.иш.кор.лари.ш.и.з:
ЎЗБЕКИСТОН БАДИЙ АКАДЕМИЯСИ
Сайтимизга ўтиш учун QR-кодини телефонингиз орқали сканер қилинг.



Манзил: Тошкент — 100083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Электрон манзил: uzas.gzt@mail.ru

Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 233-58-86 Санъат бўлими: 233-56-40
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 233-57-42 Назм ва наср бўлими: 233-58-60

O'zbekiston
adabiyoti va san'ati

Бош муҳаррир
Ўқтам МИРЗАЁР

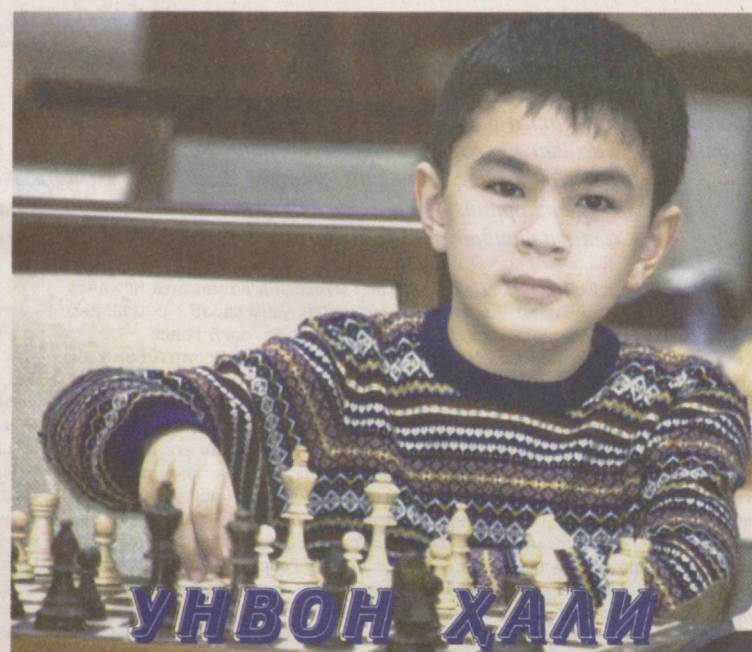
Тахриратга келган қўйғазмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарибмайди. Муаллифлар фикри тахрират нуктаи назаридан фарқлашиши мумкин.

Масъул котиб — Асрор СУЛАЙМОНОВ
Навбатчи муҳаррир — Мурод АБДУЛЛАЕВ
Саҳифаловчи — Зафар РЎЗИЕВ

«ШАРҚ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босмахона манзили: Буюк Турон кўчаси, 41-уй.

Босишга топшириш вақти — 21.00. Босишга топширилди — 19.55

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 26.11.2014 йил 0283-рақам билан рўйхатга олинган.
Адади — 5850. Буюртма Г — 1182. Ҳажми — 3 босма табак А-2.
Навр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 5 6



УНВОН ҲАЛИ ЧЕГАРА ЭМАС

**Жаҳоннинг энг ёш грессмейстери,
ўзбек фарзандаи Жавоҳир Сандоров билан сўхбат**

Иккинчи мақола

— Мустақил юртимизда китобхонлик маданиятини ошириш давлат сиёсати даражасига кўтарилди, бу ҳақда Президентимизнинг махсус қарори эълон қилинди. Айтгинчи, китобга муносабатингиз қандай? Қайси адибларнинг асарларини севиб ўқийсиз?

— Китоб ўқишни яхши кўраман. Аммо, бўш вақтим камлиги чатоқ. Худойберди Тўхтабоевнинг "Сариқ девни миниб", "Сариқ девнинг ўлими" асарларини, отамнинг "Қимматга тушган хато" китобини, кўплаб эртак китобларни ўқиб чиққанман.

— Гапни яна шахматга бурмоқчиман. Сизнингча, шахмат нима ўзи: спортми, санъатми ёки фанми? Менинча, бу ҳақдаги баҳс-мунозаралар ҳали ниятсизга етмаган кўринади.

— Шахмат — мусобақа, беллашув, демек у спорт.

Шахмат — мураккаб комбинациялар, нозик ва чиройли манёврлар, сипоҳлар "жанги", демак, шахмат — санъат.

Шахмат — ҳисоб — китоб, математика, мантиқ, фалсафа. Демак, у — фан.

— Мактабларда шахматни дарс сифатида ўқитилиши ҳақида Президентимизнинг махсус қарори эълон қилинди. Сиз ўқитган Сирғили туманидаги 300-мактабда шахматга эътибор қандай?

— Мен ўқийдиган мактабда ҳам спортга, ҳусусан, шахматга кенг эътибор берилмоқда. Мактаб директорини Нигора Саидхўжаева бизга спорт билан шуғулланишимиз учун барча шароитларни яратиб берган.

— Сиз кўп мусобақаларда қатнашгансиз. Шахмат билан боғлиқ кулиги ҳолатлар, ҳангоналари қузатганимиз?

— Бундай воқеалар кўп бўлган. Ҳиндистонда ўтказилган турнирда биз мусобақа залидан узокроқдаги меҳмонхонага жойлашгандик. 4-турда далам билан йўлда тирбанликка тушиб қолдик. Машинадан тушиб, ота-бола анча жойгача югуриб боришимизга тўғри келди. Залга 29 дақиқа кечикиб бордик. Яна бир дақиқа кечикганимизда менга мағлубият ёзиларди. Ўша кун мен ҳиндистонлик рақибимни ютдим. Шундан кейин далам билан йўлда оворра бўлганимизни эслаб, роса қулишдик...

— Бир замонлар шахмат уйнайдиган ақлли машиналар яратилди, дейилса биров ишонмасди. Эндиликда шахмат компьютерлари бемалол одамларни ютмоқда. Қизиқ, нега энди инсон ўзи яратган нарсадан енгилмоқда?

— Техниканинг имкониятлари чексиз. Улар жисмоний (куч) жиҳатдан ҳам, ақлий жиҳатдан ҳам одамлардан ўзиб кетмоқда. Шахмат ўйинида ҳам компьютерлар инсондан ўзиб бораётганидан кўз юмиб бўлмайди. Бунинг таъжубланарли жойи йўқ. Ахир, нега машиналар тезликка одамдан ўтиб кетаяпти, деган саволни ҳозир ҳеч ким бермайди-ку! Бир пайтлар бу ҳам кишиларга жуда антиқа туюлган. Спорт турлари орасида шахмат энг адолатли ўйин. Унда сенга ўз ақлингдан бошқа ҳеч ким, ҳеч нарса ёрдам беролмайди. Ҳатто ҳакам ҳам ўйин

тақдирига аралаша олмайди. Масалан, футболда ҳакамнинг битта хатоси ёки ноҳилис ёндашуви ўйин тақдирини бошқача ҳал қилиб қўйиши мумкин. Ёки боксда ҳам ҳакамлар ғолибни аниқлашда адолатсизликка йўл қўядиган ҳолатлар учрайди.

Шахматда эса умуман бошқача. Тўғри, баъзида шахматчилар ҳам компьютер ёрдами билан фойдаланиши ёки бошқа шахсининг ёрдамини олиши мумкин. Аммо бундай ҳоллар жуда кам учрайди. Мен бунақа ғирромликни ҳаёлимга ҳам келтирмайман. Ўз кучимга, ақлимга ишонаман.

— Модомики, сўхбатимиз шахмат ҳақида экан, спортнинг бу турида ҳам анча-мунча муаммолар тўпланиб қолганидан кўз юмолайми. Бу борда сизнинг — жаҳоннинг энг ёш грессмейстерининг мулоҳазаларини мутасаддилар эътиборига ҳавола этиш ўрнили бўлар эди.

— Гапингиз тўғри. Шахмат соҳасида ҳали ҳам муаммолар анчагина. Биринчидан, мураббийлар етишмайди. Ўзбекистонда шахмат мураббийлари тайёрлайдиган бирорта олий ўқув юрти йўқ. Бу йил республикамиздаги 150 та мактабга шахмат дарси киритилди. Аммо бу дарсларни олиб борадиган устозлар етишмайди. Айниқса, маҳоратли шахматчиларга устозлик қиладиган мураббий йўқ. Чет эллардан тажрибали устозларни ишга тақлиф қилиш лозим.

Иккинчидан, нафақат шахмат мусобақалари, балки шахмат тadbирлари ҳам кам ўтказилмоқда. Шахмат федерациясида бу масалалар ташаббускорлик етишмаяпти. Учинчидан, шахматчилар билан федерация ўртасида ҳамкорлик сует. Шу сабабли бўлса керак, кўпгина маҳоратли шахматчилар хоржга кетиб қолмоқда...